

Značenje parkova i perivoja za razvoj turizma

Antonović, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:778351>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

MARIJA ANTONOVIĆ

ZNAČENJE PARKOVA I PERIVOJA ZA RAZVOJ TURIZMA

ZAVRŠNI RAD

KARLOVAC, LISTOPAD 2015.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

Marija Antonović

ZNAČENJE PARKOVA I PERIVOJA ZA RAZVOJ TURIZMA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Miljenko Bilen

Matični broj studenta: 0618610033

Karlovac, listopad, 2015.

ZAHVALA

Hvala mentoru prof. dr. sc. Miljenku Bilenu na strpljenju, stručnoj pomoći, vodstvu i savjetima tijekom izrade ovog diplomskog rada.

Hvala obitelji koja je svojim razumijevanjem i podrškom bila uz mene sve ove godine studiranja.

Hvala svim koleg(ic)ama Turističke zajednice grada Karlovca koji su mi nesebično prenijeli svoje znanje.

Hvala profesorima i asistentima Veleučilišta u Karlovcu na prenijetom stručnom znanju.

Hvala svim kolegama i prijateljima koji su svojim savjetima pomogli u izradi ovog rada.

SAŽETAK

U diplomskom radu obrađena je tema parkova i perivoja te je naznačena njihova važnost za turizam. Definiran je pojam samih parkova, te su prikazane vrste parkova koje poznajemo. Pažnja je posvećena također i utjecaju turizma na samu prirodu, a nadalje se analiziraju karlovački parkovi i perivoji, s naglaskom na Vrbanićev perivoj kao najpoznatiji karlovački perivoja.

Završno poglavlje rada donosi mišljenje autorice koje se odnosi na trenutno stanje u kojem se nalaze parkovi i perivoji, kao i na dostignut stupanj razvoja turizma u njima općenito.

Ključne riječi: park, perivoj, zaštita, turizam, priroda

SUMMARY

The final paper discusses the topic of parks and gardens and their importance for tourism . It discusses the concept of parks, and there are showed which kind of parks we know. It also discusses the matter of influence of tourism on the nature, and further analyzed Karlovac parks and gardens, with an emphasis on Vrbanić park as the most famous Karlovac park.

The final section of the paper shows the author's opinion concerning the condition of parks, concerning the current situation in which are parks and gardens, as well as the level of development of tourism in them in general .

Keywords : park, protection, tourism, nature

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1. 1. Predmet i cilj rada.....	1
1. 2. Izvori podataka, metode prikupljanja i obrade podataka.....	1
1. 3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. PRIRODNI (BIOTROPNI) TURISTIČKI RESURSI	2
2. 1. Klasifikacija i sistematizacija parkova	5
3. POVIJESNI RAZVOJ PARKOVA I PERIVOJA.....	7
4. PARKOVI I PERIVOJI KAO POKRETAČI „ZELENOG“ TURIZMA	10
4. 1. Nacionalni Parkovi u svijetu i Hrvatskoj.....	14
4. 1. 1. Nacionalni park Plitvička jezera	17
4. 1. 2. Nacionalni park Paklenica.....	19
4. 1. 3. Nacionalni park Risnjak.....	19
4. 1. 4. Nacionalni park Mljet	20
4. 1. 5. Nacionalni park Kornati	20
4. 1. 6. Nacionalni park Brijuni	21
4. 1. 7. Nacionalni park Krka	21
4. 1. 8. Nacionalni park Sjeverni Velebit.....	22
4. 2. Parkovi prirode	22
4. 3. Park-šume.....	24
4. 4. Gradski perivoji, parkovi i vrtovi.....	27
4. 4. 1. Turistički potencijal gradskih parkova i perivoja	30
4. 4. 1. 1. Karlovački parkovi i perivoji.....	32
4. 4. 1. 1. 1. Vrbanićev perivoj	37
5. MEĐUOVISNOST ZAŠTITE PRIRODE I TURIZMA	42
5. 1. Turizam kao onečišćivač prirode	44
ZAKLJUČAK.....	48
LITERATURA	50
POPIS TABLICA	52

POPIS GRAFIKONA	53
POPIS ILUSTRACIJA	54

1. UVOD

1. 1. Predmet i cilj rada

Tema ovog rada je odabrana zbog dojma da se malo govori o parkovima i perivojima; ne samo kao o dijelu turističke ponude, već kao i o zelenoj oazi mira unutar prenapučenih i zagušljivih gradova. Kada god sam u prilici posjetim Vrbanicev perivoj ili šetalište uz rijeku Koranu. Samim dolaskom osjetim psihičko olakšanje, tjelesni mir, čist zrak, svježinu; priroda čini svoje. Na taj način mi je palo na pamet, zašto ne ući u tematiku parkova i perivoja kao jednih od nosioca turizma u gradovima. Ako mene kao stanovnika takvog jednog grada, posjet parku umiri i oraspoloži, pa zašto nebi i turista koji je već na odmoru, posjet parku još više ispunio? Ljepotu prirode treba znati iskoristiti i često je ono što nam je pred očima zapravo nevidljivo.

Govoreći o parkovima i perivojima misli se ne samo na gradske parkove, već i park-šume, parkove prirode i nacionalne parkove. Pošto su parkovi prirode i nacionalni parkovi zaštićeni po prilično strogim mjerama zaštite okoliša kako bi se očuvala izvornost okoliša, upravo zbog toga i privlače posjetitelje čija znatiželja potiče iz pitanja, pa što je to u njima kad su tako cijenjeni? Kako bi iskoristili tu znatiželju upravo zbog toga treba raditi na uređenju naših gradski parkova i perivoja kako bi privukli znatiželjne turiste ne samo u parkove, već i u sami grad jer kao što znamo u Hrvatskoj su znatno popularniji svi ostali oblici turizma od gradskog (zahvaljući prekrasnoj razvedenoj obali i moru koji su najveći nosioci turističke ponude kod nas).

1. 2. Izvori podataka, metode prikupljanja i obrade podataka

Podaci su prikupljeni iz stručne literature hrvatskih i svjetskih stručnjaka te internetskih stranica koje se bave stručnom tematikom. Podaci u radu su prikupljeni metodom desk istraživanja. Pri obradi podataka u radu korištena je metoda analize i sinteze, metoda deskripcije, komparacije i kompilacije.

1. 3. Sadržaj i struktura rada

Rad započinje uvodom. U drugom poglavlju prisjećamo se koji su to prirodni turistički resursi i koja je njihova važnost, te izdvajamo dio tih prirodnih resursa, a to su parkovi kod kojih razlažemo njihove vrste i funkcije. Treće poglavlje je vezano za povijesni razvoj parkova i perivoja, od Semiramidinih vrtova, pa do slike parkova i perivoj u kojoj se danas nalaze. Četvrto poglavlje je vezano dio uz zaštićene parkove koji su od velike važnosti za turizam, te dio koji je vezan uz parkove i perivoje koji nisu toliko turistički interesantni, ali bi se trebalo poraditi na tome da postanu; kao primjerice Vrbanićev perivoj koji je od povijesne važnosti za grad Karlovac. Peto poglavlje je zapravo podsjetnik vezan uz zaštitu prirode i utjecaj turizma na prirodu, te objašnjenje njihovih dodirnih točaka koje se međusobno isključuju, ali i funkcioniraju.

2. PRIRODNI (BIOTROPNI) TURISTIČKI RESURSI

Prirodni turistički resursi obuhvaćaju široki spektar elemenata koji znatno utječu na kreiranje same turističke ponude, kao što sami naziv kaže, nalaze se u prirodi, a njihova pojava i oblik imaju snažan privlačan karakter za posjetitelje, te veliku važnost za stanovnike tog kraja. „Privlačnu snagu imaju naročito ona područja i mjesta koja se odlikuju povoljnim bioklimatskim uvjetima, prirodnim ljepotama i zanimljivostima, karakterističnim i diferenciranim prirodnim i humaniziranim pejzažima i ambijentalnim cjelinama, toplim morima, obiljem voda i vodotoka, šumama, planinskim vrhuncima i slobodnim zelenim površinama. Raznolikost, prostorna koncentracija i ušćivanost takvih elemenata prirodne turističke ponude čini pojedina područja iznimno atraktivnima, pa se prema njima spontano orjentira glavnina suvremene turističke potražnje, jer svi oblici i načini dokolice, odmora i aktivne rekreacije što se ostvaruje u neposrednom kontaktu s biotropnim elementima i njihovim korištenjem, danas su u spektakularnom porastu.“¹ Pod prirodnim turističkim resursima podrazumijevamo:

1. Klimu
2. Geomorfološke turističke resurse

¹ Petrić, L.: Osnove turizma, Ekonomski fakultet Split, Split, 2006., cit. str. 153-154

3. Hidrografske turističke resurse
4. Biogeografske turističke resurse
5. Prirodne pejzaže (pejzažne turističke resurse)²

Pošto je tema rada vezana uz parkove i perivoje bazirat ćemo se samo na pejzažne turističke resurse koji između ostaloga obuhvaćaju i parkove. „Razlikujemo tri osnovna geografska elementa koji tvore svaki pejzaž:

- Sastav tla i geomorfološki oblici- utječu na bogatstvo ili siromaštvo elemenata za aktivan turizam
- Vegetacija- zajedno sa sastavom tla i klimom utječe na oblik i vrstu pejzaža
- Čovjek i njegov utjecaj na pejzaž- čine pejzaž antropogenim resursom³

Za početak bi sami mogli zaključiti opću definiciju parka; to je uređeni dio okoliša namjenjen javnosti, bogat raznovrsnim biljem i drvećem s glavnim motivom vode u središtu, najčešće smješten na rubnim djelovima gradova ili je sastavni dio današnjih dvoraca. U vrlo malo slučajeva su parkovi danas u privatnom vlasništvu zbog visokih cijena održavanja. Ljudi su s godinama otkrili vrijednost parkova stoga su veliki dio netaknute prirode zaštitili od daljnjih devastacija. Kao takve poznajemo nacionalne parkove, parkove prirode i stroge prirodne rezervate, ali i druge ne manje bitne. O samoj zaštiti brinu se svjetski poznate organizacije kao što su UNESCO i Međunarodna unija za očuvanje prirode i prirodnih resursa (IUCN), ali i Ujedinjeni Narodi. Kako bi se uopće krenulo u razmatranje parkova i perivoja kao prirodnih resursa, trebamo ih provući kroz analizu turističkih resursa koja nam govori koliko je prostor povoljan za odvijanje turizma, a analiza turističkih resursa se dijeli na segmente:

- a) inventarizacija resursa
- b) sistematizacija izabranih resursa i njihova pogodnost za određene turističke namjene
- c) turistička valorizacija resursa
- d) utvrđivanje opterećenog kapaciteta i faktora zaštite
- e) izdvajanje dominantnih turističkih atrakcija
- f) analiza korištenja posebno zaštićenih prostora⁴

Inventarizacija resursa se odnosi na resurse koji su pogodni za komercijalno korištenje, što znači kako bi parkovne površine bile pogodne jer u velikoj većini slučajeva, u

² Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, 2006., cit. str. 40-56

³ Bilen, M., Bučar, K.: Osnove turističke geografije, Mikrorad, Zagreb, 2001., cit. str. 37

⁴ Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, 2006., cit. str. 68

neposrednoj blizini, ako ne i u samom parku se nalaze različiti atraktivni sadržaji koji bi turistima bili privlačni.

Sistematizacija resursa nam predstavlja u kojoj mjeri je izražen intenzitet atraktivnosti prostora. Mogli bi reći kako parkovi i perivoji nisu u tolikom stupnju privlačni turistima, ali radom u njima, usavršavanjem znanja i učeći o sličnim površinama u inozemstvu koje bez imalo više sadržaja privlače ljude, moglo bi se poraditi na tome.

Turistička valorizacija resursa se računa formulom :

$$TV = A \times P \times A_{kp} / D \times P_n \times A_{kn}$$

TV = turistička vrijednost resursa (prostora)

A = stupanj vlastite turističke atraktivnosti

P = veličina segmenta potražnje u gravitacijskom području i tranzitnim tokovima

A_{kp} = intenzitet atraktivnih utjecaja komplementarnih resursa

D = geografski položaj i udaljenost od izvora potražnje i glavnih turističkih tokova

P_n = prometne nepogodnosti (loše prometnice, neudobnost sredstava)

A_{kn} = intenzitet atraktivnog djelovanja konkretnih resursa⁵

Utvrđivanjem opterećenog kapaciteta i faktora zaštite resursa, najviše se i izlazi u susret prirodnim ljepotama, primjerice NP Plitvička jezera koji predstavlja izrazito bogastvo Hrvatske često premašuje opterećeni kapacitet zbog želje za što većom zaradom iako masovnost posjeta narušava mir i okoliš istih, te na taj način devastira izvornost krajolika. Namjene opterećenog kapaciteta je sačuvati što duže postojeću ravnotežu i ne narušavati sklad koji postoji stoljećima. Poznajemo i najupotrebljiviju formulu kojom se danas računa opterećeni kapacitet:

$$K = S \times K_o / N$$

K = maksimalni opterećeni kapacitet prostora (kompleksa)

S = ukupna površina prirodnog kompleksa

K_o = korektivni faktor (od 0, 5-1) za specifičnost i osjetljivost prostora

N = neophodna standardna površina (m²) po jednom korisniku⁶

Za svako novo zakonom zaštićeno područje, potrebno je utvrditi opterećeni kapacitet kojim se određuje daljnji broj posjetitelja, što također utječe i na kreiranje smještajnih objekata koji su sastavni dio područja, ili njegove neposredne blizine, što je isto tako od velike važnosti odrediti maksimalan broj smještajnih jedinica koje za posljednicu neće imati

⁵ Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, 2006., cit. str. 71

⁶ Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, 2006., cit. str. 72

negativan učinak. O opteretnom kapacitetu prostora ovisi mnoštvo ekoloških čimbenika. U prvom redu se promatra veličina prostora, promatra se samo stanje prirode jer svake zajednice reagiraju drugačije na utjecaje koje prouzročuju posjetitelji, te isto tako treba voditi i brigu o divljim životinjama i njihovom ponašanju tokom godine i utvrditi da li turističko razgledavanje narušava njihov mir. Boullón (1985) je također dao formulu, koja je možda jednostavnija i po kojoj se može također utvrditi opteretni kapacitet:

Turistički kapacitet = područje dano na uporabu turistima/prosječan individualni standard

Ukupan dnevni posjet = nosivi kapacitet x koeficijent obrtaja

Koeficijent obrtaja = broj dnevnih sati u kojima je područje otvoreno/prosječno vrijeme trajanja posjeta

Zatim imamo izdvajanje dominantnih turističkih atrakcija koje po svom obliku daju određeni identitet prostoru; kod nas su to Nacionalni Parkovi koji daju nacionalno obilježje tim prirodnim raritetima.

Turističko korištenje posebno zaštićenih vrijednosti ima za cilj i zaštititi sami prostor, a isto vrijeme ga i turistički valorizirati, što je često u sukobu, te se pronalaze rješenja kojima bi postigli savršenu sredinu.

2. 1. Klasifikacija i sistematizacija parkova

U današnje vrijeme postoji mnoštvo različitih oblika parkova, mogli bi reći da niti jedan park nije isti, što je zapravo i nemoguće zbog različitih geografskih položaja koji definiraju prostor i lokaciju za uređenje jednog parka. Stoga kako bi ih pobliže promotrili, klasificirani su u nekoliko grupa, tako da ih dijelimo prema:

- a) stilskom obilježju (geometrijski, neformalni)
- b) socijalnom statusu (reprezentativni, ulitarni)
- c) psihološkom značenju (osjećajno provokativni)
- d) namjeni (za masovno korištenje, za pojedinačno korištenje)
- e) autorskom pristupu (neobični, usklađeni s uobičajenim)
- f) doživljavanju kompozicije (kao svečanost, kao intimni prostor). ⁷

Ovo je jedna od podjela parkova, no parkovi kao prirodno-geografski čimbenici ponude nekog mjesta, svakome pojedincu predstavljaju svojevrsnu kategoriju, stoga bi

⁷ Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004. cit. str. 15

analiziranjem vrsta parkova mogli načeti jedan široki pojam. Uređenjem parkova unutar gradova prvotno se težilo i teži se još uvijek poboljšanju životnih uvjeta, koji su nastali kao posljedica zagađenja nastalog od silnih industrija i ispušnih plinova. Kao sekundarna namjena izgradnje parkova izlazi iz potrebe građanstva za bijegom u uređenu prirodu, kao takav primjer možemo uzeti Central Park u New Yourk-u koji čini oazu prirode u prenapučenom i zagađenom gradu.

Kako bi još pobliže upoznali parkovnu arhitekturu, način sadnje i gradnje, postoji još jedna podjela koja je opće prihvaćena, po kojoj se parkovi mogu sistematizirati i prema:

Tablica br. 1: Sistematizacija parkova

a) stilu	b) statusu	c) značenju	d) namjeni	e) bizarnim-neuobičajenim stilovima
<ul style="list-style-type: none"> - islamski (Generalife) - renesansni (Boboli) - maniristički (Boboli) - barokni (Herren-hausen) - pejzažni (Worlitz) - romantičarski (Maksimir) - secesijski (Guell) - moderni-dekonstruktivistički (La Villette) - futuristički (Osaka) 	<ul style="list-style-type: none"> - božanski (Babilon) - carski (Katsura) - kraljevski (Drottningholm) - aristokratski (Muskau) - građanski (Bulonjska šuma) - gradski (Tiergarten) 	<ul style="list-style-type: none"> - filozofsko (Stowe) - zenbudističko (Ryoan-Ji) - simbolističko (Branitzer) - humanističko (Vigeland) - ekspresionističko (Osaka) - ekološko (Tiergarten) 	<ul style="list-style-type: none"> - za masovno korištenje (Tiergarten, Berlin, Kew, Bulonjska šuma) 	<ul style="list-style-type: none"> - Alhambra, Branitzer, Guell, Vigeland

Izvor: Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., str. 16

Promotivši podjele s nekog objektivnog stajališta možemo zaključiti da se u biti parkovi dijele na one namijenjene zabavi, rekreaciji i sl., te na one manje bučne sklonije intimi, romantici, opuštanju. No kakvi god da bili, svima je jedno zajedničko, a to je njihovo postojanje kako bi ljudi u njima uživali. Uređivanjem velebnijih zdanja parkova s bogatstvom vode, vladari su pokazivali svoju moć, što je park bogatijeg sadržaja i ljepšeg izgleda, pozicija vladara je veća.

3. POVIJESNI RAZVOJ PARKOVA I PERIVOJA

Prateći povijesni razvoj događaja vraćajući se stoljećima i tisućljećima unatrag gdje se spominju još „Semiramidini viseći vrtovi“, nastali oko 600 g. pr. Kr. zbog nečije ljubavi prema zelenilu i prirodi. Nakon njih upoznajemo parkove Perzije i Asirije koji su građeni poput terasa, koji su svojim kapacitetom mogli prihvatiti do 20 000 ljudi, u antičkoj Grčkoj za doba Platona parkovi služe za vježbanje i učenje, u doba feudalizma, se pak vidi kako su feudalci davali ljudima zemlju na obradu da bi uživali njene plodove i natjecali se u boljem gospodarenju njome.

Slika br. 1: Semiramidini viseći vrtovi

Izvor: <http://www.starapovijest.eu/viseci-vrtovi-babilona/>

Kroz vrijeme izradom parkova plemići su se natjecali u što velebnijem izdanju napraviti tako nešto kao dokaz svoje moći, kako se mijenjaju vremena, tako se mijenja i

razmišljanje. Sve više brige o prirodi javlja se u 18. stoljeću što je vezano uz industrijsku revoluciju, razvoj tehnike i tehnologije kojom su se parkovi uništili, te ih stoga treba ponovno obnoviti, kreirati i oživiti. „Usprkos bečkom uljepšavanju i promjeni namjena Glacisa, Augartena i Pratera izvedenih u kasnom 18. i ranom 19. stoljeću, još nije izgrađen perivoj posebno za puk. To se dogodilo tek 1817. godine nakon Bečkog kongresa, kada je Car Franjo I. demilitarizirao gradske zidine. To je bio odlučujući potez da se otvori pučki perivoj koji je zapravo već bio utemeljen u kasno prosvjetiteljskoj ideologiji“⁸; što je tadašnjim vladarima išlo u prilog, jer vodeći brigu o narodu skupljaju pozitivne kritike za vrijeme svoje vlasti.

Kao zanimljivu činjenicu nalazimo: „...kada je Luj XIV pozvan na otvorenje parka svog ministra Fouquea. Naime bio je toliko zadivljen veličinom djela da nije samo poželio i za sebe naručio još velebniju kreaciju parka nego je okrivio i dao osuditi ministra shvativši kakav je učinak divljenja i poštovanja među posjetiteljima postigao pomno oblikovani park, te koliku je gospodarsku snagu i snagu duha pokazao“⁹. Nakon čega je Luj XIV dao izgraditi i svoj park po uzoru na luksuzne parkove Plinija mlađeg (koji se čak ubrajaju i među svjetska čuda), u kojima su vodene površine bile toliko velike da su se mogle prikazivati cijele pomorske bitke. Vodeni elementi u parkovima su se zadržali još i danas, bilo da su prirodno ukomponirani, ili pak umjetno izgrađene površine poput različitih bazena i fontana. Kao što jedan lijepi opis kaže: „Voda kao živi medij i jedan od osnovnih elemenata zapravo potiče osnivanje vrtova i parkova te je ponekad i njihov osnovni sadržaj. Upravo ona svojim protjecanjem budi najdublje misli o vječnom životnom ciklusu. Nasuprot tome, njezina mirna površina koja djeluje kao zrcalo iskreće slike, prikazuje odraz i vraća odbljeske. Ali ona postaje i životopisna, pokazuje padove i skokove, poprima najrazličitije položaje i oblike, ili pak drugim formama daje dodatni sadržaj.“¹⁰

Gledajući Hrvatsku u 19. stoljeću: „gotovo da i nije bilo bolje građanske kuće ili plemićke palače i dvorca uz koje nije bio brižno uređivan vrt ili perivoj, koji je bio svojevrsan pokazatelj građanskog i socijalnog položaja ali i ukusa.“¹¹

Danas su parkovi mnogo više od feudalnih vrtova, uređene šume za borbu protiv zagađenja i buke, danas ti parkovi predstavljaju komfor i zadovoljstvo.“ Istražujući doba i okolnosti nastajanja vrtova i parkova, uočiti ćemo da parkovi antike nastaju u doba kulturnog

⁸ Šćitaroci, B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2004., cit. str. 19

⁹ Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., cit. str. 24

¹⁰ Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., cit. str. 97

¹¹ Šćitaroci B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2004., cit. str. 50

procvata i zaista imaju društveno značenje. Vrtovi srednjeg vijeka su uglavnom svedeni na manje zatvorene prostore- klaustre, ali se po umjetničkim slikama zaključuje da su imali značenje prostora za druženje. Parkovi renesanse ponovno su postali socijalna okupljališta i prostori za svečanosti, a parkovi baroka postali su prava kazališta na otvorenome za isticanje apsolutističke moći.¹²

Izgradnjom parkova u 20. stoljeću, teži se oblikovanju rekreativnog prostora, čime se zapravo lagano gubi snaga društvenih obaveza. Promatrajući osnivače parkova lepeza se prostire od apsolutističkih vladara, aristokracije, crkve, plemstva pa sve do gradskog staleža koji su neki puta izgradnjom parkova, kako bi prikazali svoju moć, otišli u financijsku propast, a samim time se upravo ti parkovi nakon nekoliko godina nađu na rubu propasti zbog ne održavanja i ne vođenja adekvatne brige o biljkama. Kroz povijest se razlikuje i nekoliko vrsta oblikovanja parkova koji su prikazani u tablici:

Tablica br. 2: Stilovi gradnje parkova kroz povijest

Antika	Geometrijsko i slobodno oblikovanje (filozofski, obredni ali i reprezentativni parkovi)
Srednji vijek	Geometrijsko oblikovanje (samostanski i simbolički parkovi)
Renesansa	Geometrijsko oblikovanje (redukcija biljnog materijala i racionalizam oblika)
Barok	Geometrijsko oblikovanje (reprezentacija moći)
Novi stil	Slobodno oblikovanje (pejzaž i redukcija uz memoriju formi)
19. stoljeće	Slobodno oblikovanje (romantičarski jezik scenarija ambijenta)
20. stoljeće	Miješani stil

Izvor: Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., str. 49

¹² Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., cit. str. 47

Veliku prekretnicu u Europi čini gradnja dvorca Versailles i njegovog parka, koji je jedan među najpoznatijima u svijetu. Građen je do tada ne viđenim stilom (francuskim stilom) koji je utjecao na gradnju parkova diljem Europe, poput Herrenhausen-a u Njemačkoj i Het Loo-a u Nizozemskoj.

Slika br. 2: Park Herrenhausen u Njemačkoj

Slika br. 3: Park Het Loo u Nizozemskoj

Izvor: <http://www.webbaviation.de/gallery2/index.php/Niedersachsen/Hannover/SchlossHerrenhausen-gb21301> i <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/79886/Vijesti%20u%2022>

Parkovi na taj način, svojom gradnjom postaju jedna od vrlo važnih turističkih atrakcija, a zbog toga bi tradiciju odvijanja turizma u većim parkovima trebalo nastaviti njegovati.

4. PARKOVI I PERIVOJI KAO POKRETAČI „ZELENOG“ TURIZMA

Promatrajući prirodno bogatstvo Hrvatske koje se ne očituju samo u Dalmaciji i Kvarneru gdje je naglasak na moru i plažama, već govoreći o kontinentalnoj Hrvatskoj koja možemo reći da obiluje parkovima prirode i nacionalnim parkovima koji zapravo čine veliki udio u turističkoj potražnji ako bi promatrali sveukupnu ponudu Hrvatske. Govoreći o „zelenom“ turizmu ili „održivom“ ili pak „eko“ turizmu kako ga neki još nazivaju, stavlja se naglasak na boravak turista u prostoru koji bi trebao biti zaštićen od daljnjih devastacija isključivo obazirivim ponašanjem turista prema tome krajoliku.

Samim *Zakonom o zaštiti prirode*, čl. 19; propisano je da je zabranjeno korištenje prirodnih dobara na način koji uzrokuje:

- oštećivanje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti
- narušavanje povoljnog stanja divljih vrsta i staništa,
- smanjenje bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti

Suština načela zelenog, odnosno održivog turizma se očitava u racionalnom korištenju prirodnih resursa na način da ne propadnu ili se iscrpe, te se zaštite od djelatnosti koje narušavaju njegovu egzistenciju. Održivo korištenje prirodnih dobara na način i u količini koja ne dovodi do njihova propadanja, nego se održava njihov potencijal kako bi se udovoljilo potrebama i težnjama sadašnjih i budućih naraštaja. Održivi turizam za razliku od „običnog“ turizma razvija se na prirodnoj osnovi- turizam u prirodi. Razlikuje se od masovnog turizma zato što manje negativno utječe na okoliš, manji su zahvati na infrastrukturi za prihvat turista, te se odvija na osebujan način. A prednost mu je odvijanje u zapravo netaknutoj ili pak neznatno narušenoj prirodi. To je vrsta, odnosno dio turizma koji najpovoljnije utječe na prirodu, razvijanjem „zelenog“ turizma uvelike bi se smanjila sezonalnost hrvatskog turizma, jer za tu vrstu turizma nije bitno lijepo vrijeme (kao za ljetni turizam) ili pak puno snijega (kao za zimski turizam). „Ekološki turizam otvara nove društvene izazove te izravno utječe na:

- racionalno upravljanje prirodnim resursima, omogućuje pozitivan utjecaj turizma na okoliš, edukaciju pučanstva i preobrazbu kraja
- zapošljavanje i rast standarda- povećava udio turizma u nacionalnom dohotku, platnoj bilanci, vanjsko-trgovinskoj razmjeni i pridonosi stvaranju boljih uvjeta za gospodarski rast.“¹³

Kao predstavnici nositelja takve vrste turizma, rekla bih da su u prvom redu parkovi; bili to nacionalni parkovi, parkovi prirode, park-šume ili pak parkovi i perivoji pored velikih gradova koji se bore s devastacijom, a to malo zelenila, zaštićujući na razne načine, radi proširenja i gradnje. Turizam je zapravo pojava novijeg vremena, te znanstvena disciplina koja još nije dovoljno istražena sa svim svojim pozitivnim i negativnim posljedicama koje prvenstveno djeluju na prirodu. Prema UNWTO-u sadrži edukacijske i intepretacijske komponente, najčešće se organizira za manje skupine posjetitelja, a organizaciju provode specijalizirani objekti. Svodi se na minimum negativne učinke na prirodni i socio-kulturni okoliš. Podržava zaštitu prirodnih područja, na način ostvarivanja ekonomske koristi za lokalnu zajednicu, stvaranjem radnih mjesta i mogućnosti stjecanja prihoda za lokalnu

¹³ Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003., cit. str. 64

zajednicu, te podiže svijest lokalnog stanovništva i privremenih posjetitelja o potrebi očuvanja prirodnih dobara.

Kao što znamo, turizam samom svojom masovnošću ugrožava i narušava netaknute djelove prirode: „Prvo zato što su pokret za zaštitu prirode i moderni turizam nastali istovremeno i pod utjecajem istih socijalno-ekonomskih pojava i faktora: naglog demografskog porasta stanovništva, brze industrijalizacije i stvaranja velikih gradova. Drugo stoga, što se receptivna turistička djelatnost prostorno razvija i uglavnom može razvijati upravo na onim područjima i mjestima koja pokret za zaštitu prirode u interesu znanosti i iz općedruštvenih razloga želi održati u prirodnom stanju ili sanirati, ako su već uništena ili povrijeđena.“¹⁴ Sukladno članku 6. *Zakona o zaštiti prirode*, zaštita i očuvanje prirode temelji se na načelima:

- svatko se mora ponašati tako da pridonosi očuvanju bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti i očuvanju opće korisne uloge prirode
- neobnovljiva prirodna dobra treba koristiti racionalno, a obnovljiva prirodna dobra održivo
- u korištenju prirodnih dobara i uređenju prostora obavezno je primjenjivati načela održivog korištenja
- zaštita prirode obaveza je svake fizičke i pravne osobe, te su u tom cilju dužni surađivati radi izbjegavanja i sprječavanja opasnih radnji i nastanka šteta, uklanjanje i sanacija posljedica nastale štete te obnove prirodnih uvjeta koji su postojali prije nastanka štete
- predostrožnosti, kada postoji prijetnja od ozbiljne ili nepopravljive štete za prirodu
- javnost ima pravo na slobodan pristup informacijama o stanju prirode

Turizam za razliku od ostalih djelatnosti ne narušava okoliš izravnim crpljenjem resursa, poput iskapanja ruda i sl; nego svojim pojavnim oblikom najviše koristi ljepote krajolika, zdravstvene osobine nekog kraja (ljekovito blato, termalne kupke, prirodna izvorska voda). Čovjekova svijest o zagađenju prirodnih blagodatni pojavila se kasno, kada je već veliki dio prirode bio na neki način degradiran, kada su ljudi uvidjeli da su oni ti koji zagađuju okoliš, i ukoliko se takav način ponašanja ne promijeni neće biti niti resursa za naš budući život, jer sve resurse neophodne za život, čovjek crpi iz prirode. „U početku se pokret za zaštitu prirode ograničavao uglavnom na apele pojedinaca i skupina o potrebi očuvanja još netaknutih prirodnih područja i ostataka geološke prošlosti zemlje. Međutim, svijest o golemim štetama, koje čovječanstvo trpi od uništavanja prirode u ekonomskom, kulturnom,

¹⁴ Alfier, D.: *Zaštita prirode u razvijanju turizma*, Nebo d. o. o., Zagreb, 2010, cit. str. 9

estetskom i znanstvenom pogledu, dovela je do formiranja brojnih organizacija za zaštitu prirode i do međusobne unije tih organizacija.“¹⁵

Jedna od najpoznatijih organizacija i ujedno jedna od organizacija čiji su sadržaji zaštićeni najvišim stupnjem od devastacije ljudskim radom je UNESCO, zatim imamo Međunarodnu unija za očuvanje prirode i prirodnih resursa (IUCN), Fond za globalni okoliš (GEF), Međunarodnu uniju za zaštitu novih biljnih sorti (UNEP) i mnoge druge organizacije, programe pod vodstvom UN-a, konvencije i deklaracije za zaštitu okoliša. Potreba osnivanja organizacija za zaštitu okoliša proizlazi iz svijesti pojedinaca koji samostalnom svojim radom, ne mogu promijeniti, odnosno ostaviti neki značajniji doprinos u zaštiti prirode, već su za to potrebne veće organizacije kako bi se lakše djelovalo.

Kako bi međunarodne organizacije zaštitile neki krajolik, potrebno je da krajolik zadovoljava osnovne uvjete po kojima bi dobio određeni status. U Republici Hrvatskoj postoji osam kategorija zaštićenih djelova prirode:

- I. kategorija- strogi rezervat
- II. kategorija- nacionalni park
- III. kategorija- park prirode
- IV. kategorija- specijalni rezervat
- V. kategorija- park-šuma
- VI. kategorija- zaštićeni krajolik
- VII. kategorija- spomenik prirode
- VIII. kategorija- spomenik parkovne arhitekture¹⁶

Dalje u tekstu su analizirane tri zaštićene kategorije, koje su između ostalog najpoznatije i najlakše se da usporediti te zaštićene kategorije sa ne zaštićenim poput običnih gradskih parkova i perivoja.

Organizacije za očuvanje prirode često dolaze u konflikt sa samim pružateljima turističkih usluga u nekoj sredini, koji s namjenom privlačenja turista u krajolik, postavljaju različite umjetne atrakcije, nove i uzbudljive sadržaje koji se često protive politici zaštite i očuvanja okoliša. Kako bi se takve situacije izbjegle i svele na minimum treba pogledati širi aspekt prostora, te odvojiti dio ponude namijenjen zabavi od onog dijela prirode koji je svojim postojanjem dio izvornog krajobraza kojemu svaka vrsta noviteta šteti i ugrožava njegove biljne i životinjske zajednice. Sukobi između pojave masovnosti turizma i težnje turista prema

¹⁵ Alfier, D.: Zaštita prirode u razvijanju turizma, Nebo d. o. o., Zagreb, 2010, cit. str. 5

¹⁶ Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003., cit. str. 219-220

novitetima, te zaštite okoliša, uvijek će biti, jer teško je naći savršenu sredinu koja bi išla u korist objema stranama. „Na primjer u Austriji- u kojoj su vrlo razvijene organizacije i svijest za zaštitu prirode, i u kojoj je 4% stanovništva učlanjeno u turističke organizacije- još nije proveden zadovoljavajući režim za zaštitu planine Rex u rekreativnoj zoni Beča, na kojoj je priroda ugrožena do krajnjih granica, zbog toga što na njoj ima predjela koje posjećuje 600.000 posjetilaca godišnje. Još teži problem predstavlja zaštita historijske šume Fontainebleau kraj Pariza, koja spada među jedinstvene spomenike prirode, jer kroz nju za vrijeme vikenda prolazi na stotine tisuća posjetilaca i nedjeljnih turista. Slična se problematika zaštite prirode na užim područjima rekreacijskih zona nameće u svim zemljama s jakom urbanističkom koncentracijom.“¹⁷

Dovoljno je da turisti samim pješaćenjem kroz neki prostor uzrokuju niz negativnih posljedica: od stvaranja klizišta i pomicanja gornjih slojeva zemlje, do pojave terasa, osiromašenja i zbijanja tla uzrokovanih gaženjem (ili kampiranjem), odbacivanjem različitog organskog otpada mijenja se sastav tla, te smeta vrstama koje su osjetljive. Skupljanje i branje nekih biljaka s korjenom može uzrokovati nestanak neke vrste, kao primjer možemo uzeti Velebitsku Degeniju zbog koje su razmještene neke planinarske staze kako bi ju zaštitili od ubiranja.

Održivi turizam se svakako ubraja u novije strateške smjerove hrvatskog turizma, no svako područje za sebe treba posebno razvijati i pratiti njegove posebnosti koje se daju turistički iskoristiti uz doziranje ekološke svijesti prema prostoru. Većina prostora Republike Hrvatske ne zahtijeva daljnje planiranje, već treba poticati samo neke trajne smjernice s naglaskom na razvoj, uključujući čvrste zakonske odrednice.

4. 1. Nacionalni Parkovi u svijetu i Hrvatskoj

Pod pojmom „park“ misli se na dio prirode oblikovan ljudskim radom, dok u Nacionalnim parkovima nije tako, oni obuhvaćaju netaknuti dio prirode, kojim se podrazumijeva sav biljni i životinjski svijet, zajedno s tlom, a zbog njihove ljepote bilo bi šteta ih ne spomenuti.

„Nacionalni parkovi od posebnog su značenja i zbog razvoja turizma i zbog strogih mjera očuvanja jednog ili više ekosustava (sačuvanih u cjelosti ili tek neznatno izmijenjenih).

¹⁷ Alfier, D.: Zaštita prirode u razvijanju turizma, NEBO d. o. o., Zagreb, 2010., cit. str. 13

Nacionalni parkovi su i prostori osobite kulture, znanstvene, odgojne, obrazovne i estetske vrijednosti. Unutar tih prostora ne smiju se obavljati nikakvi poljoprivredni radovi, lov ili ribolov, stambena izgradnja, izgradnja prometnica i sl; te nužna infrastruktura koja omogućava posjetu¹⁸

Svi kriteriji za proglašenje prostora kao nacionalni park, ne mogu se izravno primjeniti na svim prostorima u svim zemljama jer je svaki prostor specifičan. Zbog toga je potrebno za svaki pojedini predio kojeg se planira staviti pod nacionalnu zaštitu potrebno prilagoditi sve kriterije kako bi se prostor pravovaljano zaštitio od devastacija izazvanih ljudskim radom, znanstvenim istraživanjem ili turizmom i rekreacijom.

Samim pojmom „nacionalni“ vidimo koliko je stupanj zaštite svjetski poznat i popularan. U svijetu je sve više nacionalnih parkova jer se razvija čovjekova svijest o očuvanju prirode što je još ostalo donekle u netaknutom stanju. Često su nacionalni parkovi zadnja preostala skloništa nekih zaštićenih vrsta životinja i endemskih biljaka, jer samo zaštitom krajolika ih se može sačuvati od daljnjih istrebljenja. Dok u parkovima i perivojima gledamo kako bi što više iskoristili prostor za sport i rekreaciju, smještaj, zabavu i sl; u Nacionalnim parkovima je to dopušteno u malim granicama do koje se ne remeti ono što je zaštićeno. Nacionalni parkovi se baziraju više na doživljaj prirodne ljepote nego nekih drugih sadržaja koji su današnji dio turističke ponude skoro svakog mjesta.

Pogrešno je zaključiti kako su nacionalni parkovi namijenjeni turističkoj rekreaciji, ponajprije u parku treba vladati red, a prostor treba služiti isključivo za razgledavanje, dok se turisti moraju pridržavati pravila o zaštiti prirode.

Prvi nacionalni park proglašen u svijetu je Yellowstone u Sjedinjenim Američkim Državama, 1872. godine. Tada je i prvi puta dana definicija „nacionalnog parka da se zaštite čuda prirode na korist i užitek naroda“¹⁹. Kako je turizam postao sve masovniji, a nacionalni parkovi sve popularnije, možemo na primjeru SAD-a vidjeti što se događa: „Većina stanovnika SAD-a živi na istoku zemlje, a veliki nacionalni parkovi su na zapadu. Unatoč tome, relativno se najviše posjećuju upravo oni. Godine 1959. američke je nacionalne parkove posjetilo 71 milijun ljudi, a dvije godine kasnije 80 milijuna ljudi. Podaci o tim masovnim posjetama jasno pokazuju da su potrebne odgovarajuće organizacijske pripreme radi uspješnog prihvaćanja posjetilaca u nacionalnim parkovima i osiguranja njihova boravka“²⁰ u

¹⁸ Bilen, M.: Turizam i okoliš, Mikrorad d. o. o., Zagreb, 2008., cit. str. 117

¹⁹ Kevo, R.: Ideja, pojam i ciljevi nacionalnog parka kao najviše prostorne kategorije zaštite prirode, Život umjetnosti, br. 15-16, Matica hrvatska, Zagreb, 1971., cit. str. 67

²⁰ Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003., cit. str. 94

skladu s time nadalje su se razvijali odgovarajući oblici zaštite prirode. Istraživanja su nadalje pokazala da nakon odluke o donošenju zaštite, i primjene iste, vrlo malo nacionalnih parkova ostaju u daljnjoj suradnji kako bi poboljšali način i strategiju zaštite na način razmjenjivanja informacija. Primjerice kako riješiti problem koji nastaje s prevelikom potražnjom, promatrajući naš Nacionalni park Plitvička jezera, koji opteretni kapacitet premašuje na dnevnoj razini, a nitko na to ne reagira.

Tablica br. 3: Broj posjetitelja nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj 2010. godine

Nacionalni park	Posjetitelji
Brijuni	145 152
Kornati	86 130
Krka	668 027
Mljet	96 391
Paklenica	112 898
Plitvička jezera	980 033
Risnjak	17 005
Sjeverni velebit	15 168
Ukupno	2 123 093

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2011.

Iz tablice vidimo kako je skoro 50 % posjetitelja nacionalnim parkovima orjentirano na posjet Nacionalnog parka Plitvička jezera, što nam govori da je on jedan od najljepših i najposjećenijih parkova Republike Hrvatske i donosi najveću ekonomsku zaradu u smislu turističke potražnje

Slika br. 4: Nacionalni park Yellowstone u SAD-u

Izvor: <http://www.klix.ba/lifestyle/putovanja/nacionalni-park-yellowstone-fotogalerija/070320006#10>

U Hrvatskoj imamo tek 8 Nacionalnih parkova, jer da ih je mnogo više, sami stupanj zaštite i njegova jačina i prepoznatljivost, nebi toliko dolazio do izražaja, tako da to malo Nacionalnih parkova što imamo, svakako drži na svojoj osebnosti, prepoznatljivosti i identitetu, te predstavlja pravi prirodni raritet.

4. 1. 1. Nacionalni park Plitvička jezera

Nacionalni park Plitvička jezera smješten je u istočnoj Lici, po samom nazivu da se zaključiti da se radi o više jezera u kompleksu, zapravo o njih 16, a prostiru se na od prilike 2 km², a područje cijelog Nacionalnog parka je oko 200 km² (što obuhvaća i izvore rijeka i rječica koje stvaraju slapove).

Tablica br. 4: Onovni podaci za jezera veća od 1 ha (prema zborniku „Plitvička jezera“ 1958. g.)

	Površina (ha)	Nadmorska visina	Dubina
Prošćansko jezero	68,2	636,6	37,4
Ciginovac	7,5	625,6	11,1
Okrugljak	4,1	613,6	15,3
Batinovac	1,5	610,1	5,5
Veliko jezero	1,7	607,5	8,1
Malo jezero	1,0	605,6	10,0
Galovac	12,5	584,6	24,4
Gradinsko jezero	8,1	553,2	10,0
Kozjak	81,5	535,0	46,4
Milinovac	3,2	523,3	18,4
Kaluđerovac	2,1	505,2	13,4

Izvor: Bralić, I.: Nacionalni parkovi Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, cit. str. 18

Osim jezerima Nacionalni park obiluje i spiljama, među kojima je najpoznatija Golubinjača kroz koju vodi staza od 230 stepenica. Mjerama zaštite okoliša nije samo zaštićena prirodna ljepota, već i rijetke vrste životinja poput medvjeda, vuka, vidre, a Plitvice su također stanište brojnih vrsta ptica (126 vrsta). U Nacionalnom parku nalaze se i naselja, a znamo da su zabranjene poljoprivredne aktivnosti u tom području, ali ta naselja svojim

postojanjem ne opterećuju krajolik, niti stvaraju znatnije štete, već upravo pašnjaci potrebni za ispašu stoke se smatraju prostranim gorskim proplancima s lijepim vidikom.

Plitvice su najpoznatiji Nacionalni park Hrvatske, brojem turista svakodnevno premašuju operetni kapacitet, ove godine prema podacima Hrvatske turističke zajednice, najveći dnevni broj posjetitelja je iznosio čak 14 000, iz čega možemo zaključiti i sami kako je toliki broj previše za jedan Nacionalni park te veličine, dok je prvih 6 mjeseci ove godine broj posjetitelja bio oko 275 042, što premašuje skoro polovicu posjetitelja svih Nacionalnih parkova Hrvatske.

Tablica br. 5: Utvrđeni operetni kapacitet

Mjesec	Broj korisnih dana/ klimatskih	Dozvoljeni broj posjetitelja	
		dnevno	mjesečno
5.	19	8 370	152 000
6.	20	9 450	189 000
7.	27	10 500	284 000
8.	28	10 200	286 000
9.	26	8 370	217 000
5-mjes. sezona	120		1 128 000

Izvor: Movčan, J.: Ocjena ukupno dozvoljenog kapaciteta i način posjećivanja u Planu, 1971., Plitvička jezera Nacionalni park (1949-1999), str. 11

Iako je tablicom utvrđeno da niti jedan mjesec nema dozvoljeni dnevni broj posjetitelja veći od 10 500, a isto tako statistički podaci pokazuju da je ove godine premašen taj broj poprilično, može se reći kako zaštita parka nije na nivou, niti u skladu sa regulativama. Kao što sam autor kaže: “Gore prikazani računski pokazatelji bili su nam kasnije od velike važnosti, jer smo na temelju njih utvrđivali potrebna transportna sredstva, kapacitet parkirališnih prostora, potrebnih sanitarija, informacijskih pogona i ocjenu potrebnih veličina smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih usluga. Suštinu našeg pristupa karakterizira prostorni raspored, izbor opreme, dimenzije, i propusna moć pješačkog sustava iz kojeg smo crpili mogućnost ocjene numeričkih podataka. Međutim, ta ocjena uvijek je bila i biti će ovisna o faktoru: čovjek. Stoga je neozbiljno očekivati, da će, bilo kojom metodom utvrđeni

limit garantirati opstojnost i očuvanost zaštićenog prostora²¹ Ova autorova primjedba se u ovom slučaju odnosi na nacionalni park Plitvička jezera, ali vrijedi i za sve ostale zaštićene prostore koji imaju ograničeni broj posjetitelja kojeg se dakako u praksi teško pridržavati, isto tako često rukovodstvo parkova i ostali zaposlenici ne shvaćaju svrhu postojanja parkova što dovodi do negativnog utjecaja posjetitelja na prirodu.

4. 1. 2. Nacionalni park Paklenica

Smješten je u klancu između Velike i Male Paklenice, površine od oko 95 km², obiluje geomorfološkim, geološkim, vegetacijskim, pejzažnim i faunističkim čimbenicima. Pod zaštitu je stavljen 1949. godine, te je ujedno time postao i najveći Nacionalni park pokriven šumom. Najatraktivniji dio su klanci Velike i Male Paklenice, nastali djelovanjem vode, a danas je korito suho i omogućen je pristup automobilima. Posjećenost je velika i u brojnim spiljama o od koji je se ističe Manita peć, koja je uređena za prihvata posjetitelja, a obiluje stalagmitima, stalaktitima, stalagnatima i špiljskim kamenicama. Broj posjetitelja u prvih 6 mjeseci iznosi oko 40 000 prema podacima Hrvatske turističke zajednice. Park je zaštićen još međunarodnom zaštitom kao Rezervat biosfere, zbog bogatstva vegetacije (2700 vrsta i 78 endema).

4. 1. 3. Nacionalni park Risnjak

Smješten u Gorskom kotaru, inače planinski masiv, ali više brdskog izgleda. Svi vrhovi Risnjaka izgrađeni su od vapnenca, ali sve ostalo osim vrhova je pokriveno šumom, što je temeljno obilježje tog Nacionalnog parka. U cijelom parku nema nekih izvora vode, osim manjih potočića koji se formiraju za vrijeme obilnih padalina, i topljenjem snijega. O vrijednostima i značenju Risnjaka je pisao poznati fitocenolog Horvat: „Risnjak je odabran za narodni (nacionalni) park, jer ima sve uvjete da se u cjelini zaštititi i sačuva u smislu strogog rezervata. Njegova priroda, neživa i živa, mora ostati sačuvana, kako je nađena, prepuštena sama sebi, da se razvija po prirodnim zakonima. Nema u njemu većih nastamba, nema trajnijeg boravka, osim u svrhu proučavanja prirode i upoznavanje njenih krasota. Neka se ta

²¹ Movčan, J.: Ocjena ukupno dozvoljenog kapaciteta i način posjećivanja u Planu, 1971., Plitvička jezera Nacionalni park (1949-1999), cit. str. 117

priroda sačuva bez ljudskog utjecaja, a gdje je gospodarstvo ostavilo tragove, da ih priroda sama liječi i briše. Među vrletnim risnjačkim stijenama i dubokim provalijama u divnim crnogoričnim i bjelogoričnim šumama neka živi nesmetano biljni i životinjski svijet, a čovjek neka prolazi njegovim stazama pun poštovanja pred velikom prirodnom cjelinom u koju je zašao.²² Broj posjetitelja 2011. godine je bio 18, 2 milijuna prema podacima Hrvatske turističke zajednice, a zadnjih godina je broj posjetitelja rastao, ali nema točnih podataka.

4. 1. 4. Nacionalni park Mljet

Mljet je dug 37 km², širine 3 km², satkan je od vapnenca i dolomita. „Zapadna trećina otoka, s površinom 31 km², proglašena je 1960. godine Nacionalnim parkom. Glavni motiv za to su izuzetna i specifična obalna razvedenost, te bujan biljni svijet, odnosno šumovitost područja.“²³ Mljet često nazivaju „zeleni otok“ upravo zbog površine kojom je pokriven zelenilom kao malo koji otok.

Osim bogatstva biljnog i životinjskog svijeta, odlikuje se još i kulturnom baštinom koja privlači veliki broj turista (ostaci kasnoantikne palače, benediktinski samostan iz 12. stoljeća). Iako je dobar dio otoka naseljen, dio površine pod šumom koja je bila u vlasništvu benediktinaca, ostao je netaknut od ljudskih djelatnosti, odnosno u svom prirodnom obliku. Općenito ratarske površine na otoku nisu velike, tako da ne utječu na Nacionalni park.

4. 1. 5. Nacionalni park Kornati

Kornati se sastoje od 140 otoka, otočića i hridi.²⁴ Zanimljivi su jer su najveća otočna skupina bez stalne naseljenosti. Nacionalnim parkom su proglašeni 1980. godine, tako da ove godine slave 35 godina, a po podacima Hrvatske turističke zajednice, ovogodišnji broj posjetitelja će premašiti brojku od 110 000 posjetitelja godišnje koju broje skoro svake godine. „Prvi akt o zaštiti Kornata donesen je 1967. godine odlukom Izvršnog vijeća Sabora, a obuhvatio je sva četiri otočna niza. Zaštita je bila isključivo pejzažne prirode i odnosila se samo na otoke, ali ne i na more. Naknadna istraživanja mora i podmorja potvrdila su

²² Bralić, I.: Nacionalni parkovi Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, cit. str. 52

²³ Bralić, I.: Nacionalni parkovi Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, cit. str. 63

²⁴ Broj otoka, otočića i hridi varira od autora do autora, zbog različitog definiranja tih pojmova.

pretpostavke o vrijednosti akvatorija, pa je ocijenjeno da su zadovoljeni i kriteriji za kategoriju nacionalnog parka.

Od biljnog svijeta dominira kamenjarska vegetacija otporna na pašu i paljenje, kako se smanjuje broj pašnjaka zbog sve manjeg uzgoja stoke, tako se taj dio prirode počinje sam regenerirati.

4. 1. 6. Nacionalni park Brijuni

Brijuni su nacionalnim parkom proglašeni 1983. godine, zbog svoje specifične vegetacije koja predstavlja sklad prirodnih i antropogenih elemenata. Slika Brijuna kakvu danas možemo vidjeti, nastala je zbog iskrčivanja šuma zbog pretvaranja u prostrane travnjake s kojima se dobio neprocijenjiv vidik, neuobičajen za Jadran. To se odnosi isključivo na otok Veliki Brijun, jer na ostalim otocima, parkova gotovo da i nema. „ Godine 1893. austrijski industrijalac Paul Kupelweieser kupuje Brijune i malo zatim počinje uređenje i pretvaranje Velikog Brijuna u mondano turističko područje s hotelima, parkovima i igralištima. Dio makije i niske šume posječen je, ali uz čuvanje većih, ljepših stabala (mjestimično i starih maslina) danas su prvorazredni soliteri koji obilježavaju i daju identitet pojedinim proplancima i vidikovcima. Pod njihovim krošnjama, širokim i do 20 m, planduje ljeti brojna jelenska divljač i mufloni, što ih je također Kupelweieser počeo ovamo dovoditi. Divljač je uzrokovala i vizualnu posebnost ovih stabala: do visine približno 2 m nema grana (mladice i lišće obrsti divljač), pa krošnja dobije izgled kišobrana, za koji bi se u prvi mah reklo da ga oblikuju vrtlarove škare.“²⁵ Brijune je ove godine u prvih šest mjeseci prema Hrvatskoj turističkoj zajednici posjetilo 68.059 turista, od čega 34.950 stranaca, što je prilično veliki broj.

4. 1. 7. Nacionalni park Krka

Najveća razdioba mišljenja vodila se o proglašenju Krke kao zaštićenog područja ili na drugu stranu oko njene iskoristivosti (izgradnja hidroelektrana), što je u kontrastu. Iako područje oko rijeke obiluje zelenilom i šumom, ovaj puta biljni svijet nije značajnije utjecao na

²⁵ Bralić, I.: Nacionalni parkovi Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, cit. str. 96-97

donošenje mjera zaštite, već sama rijeka i njeni zapanjujući kanjoni i slapovi, zbog čega se nalazi među prva tri najposjećenija Nacionalna parka Hrvatske.

4. 1. 8. Nacionalni park Sjeverni Velebit

Velebit je u svojoj punoj veličini od velikog značenja sa pejzažnim i klimatskim čimbenicima kao takav trebao bi cijeli biti zaštićen, ali zbog svoje veličine i dijela u kojem se obavljaju poljoprivredni radovi i sječa šume, je to nemoguće. Zbog toga je danas zaštićen nacionalni park samo Sjeverni Velebit, dok se cijela planina smatra parkom prirode. Odlikuje se sa skoro 3000 vrsta biljaka i 78 biljnih endema.

4. 2. Parkovi prirode

Parkovi prirode su posebno zaštićena vrsta područja u kojima čovjek ne smije bitnije devastirati krajolik. Gledajući kategorizacije parkova, parkovi prirode spadaju u niži rang zaštite od nacionalnih parkova, a razlika je u tome što su parkovi prirode djelomično kultivirani prostori. Pošto su vrlo srodni nacionalnim parkovima, te se odlikuju raznim prirodnim čimbenicima, florom, faunom, hidrološkim, geološkim osobitostima i sl. vrlo lako na taj način mogu steći uvjete za buduće proglašenje nacionalnim parkom. Često su pored naseljenih mjesta ili pak u njima postoje naselja, gdje se lokano stanovništvo da bi preživjelo, koristi prirodnim resursima, poput primjerice Parka prirode Velebit gdje stanovnici kako bi zaradili i preživjeli krče šume za drvenu industriju.

Tablica br. 6: Osnovno o parkovima prirode

Park prirode je prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje s naglašenim ekološkim ili estetskim, turističkim i rekreacijskim vrijednostima.		
U parku prirode dopuštene su djelatnosti kojima se ne ugrožava njegove bitne značajke i funkcije (Zakon o zaštiti prirode, 1976; izmjene i dopune 1994. i 1997.)		
NAZIV OBJEKTA I OSNOVNE ZNAČAJKE	POVRŠINA (ha)	GODINA ZAŠTITE
1.) KOPAČKI RIT- fluvijalno- močvarni biotop na ušću Drave u Dunav; utvrđene brojne vrste ptica, uže područje (7000 ha) posebno izdvojeno	7 000	1967
	17 700	1999

kao zoološki rezervat.		
2.) MEDVEDNICA- Planinski masiv (1035 m) kraj Zagreba, dobro očuvane šume i šumske zajednice, 8 šumskih rezervata, rekreacijsko područje).	22 826	1981
3.) VELEBIT- reljefno i vegetacijski najznačajnija planina Hrvatske (duga 145 km), proglašena rezervatom biosfere.	200 000	1981
4.) BOKOVO- vrletna vapnenačka planina neposredno uz more, osobit primorski krajolik (plaže, borove šume i planine, bogatstvo flore u visinskom rasponu od 0 do 1762 m, divokoze).	19 550	1981
5.) TELAŠĆICA- Južni dio Dugog otoka, s dubokom uvučenom i vrlo razvedenom uvalom (Telašćica), te nekoliko manjih otoka, nastavak prirodnih obilježja Kornata, na pučinskoj strani najveći naši klifovi (do 180 m visoke stijene).	6 706	1981
6.) LONJSKO POLJE- poplavno područje uz Savu, između Siska i Nove Gradiške, bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta, gnjezdište žličarke, zanimljiva arhitektura posavskih drvenih kuća.	50 650	1990
7.) UČKA- Planina 1401 m n. v. koja se nalazi na razmeđu Istre i Kvarnera. Prirodno je područje s očuvanim obilježjima autohtone žive i nežive prirode, s naglašenim estetskim, ekološkim i prirodnim vrijednostima.	14 600	1999
8.) VRANSKO JEZERO- Najveće je prirodno jezero u Republici Hrvatskoj. To je zapravo kriptodepresija dužine 13,6 km, širine od 1,4 do 3,5 km, a najveće je dubine vode gotovo 4 m. Jezero se pruža paralelno s morskom obalom.	30 200	1999
9.) ŽUMBERAK, SAMOBORSKO GORJE- u	33 300	1999

geomorfološkom i pejzažnom smislu Žumberačko gorje tvori izduženu cjelinu u smjeru jugozapad-sjeveroistok. Najviši vrh Žumberka, Sv. Gera, visok je 1178 m. Na prostorima sjevernije Hrvatske najviši vrh.		
10.) PAPUK- najznačajnija planina u Slavoniji koja sa sjeverne strane zatvara Požešku kotlinu. Geološku građu čine eruptivne i metamorfne stijene, a manje vapnenci i dolomiti.	33 660	1999
11.) LASTOVSKO OTOČJE- Najbogatije i najočuvanije botaničko područje sredozemlja. Građen je od jurskih i krednih naslaga koje tvore dolomiti, dolomitizirani vapnenci i čisti vapnenac. ²⁶	19 600	2006

Izvor: Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003; str. 355

Broj posjetitelja parkova prirode prema Državnom zavodu za statistiku, 2009. godine iznosio je 1 343 995 osoba, što popriličan broj, s time da će taj broj vjerojatno još rasti jer je u procesu investiranja u sva zaštićena područja u sklopu uspostave ekološke mreže Natura 2000 iz fondova Europske Unije, do 2020. godine, u visini od 800 milijuna kuna.

4. 3. Park-šume

Važan dio prirodno-geografskih čimbenika za razvoj turizma i općenito za prirodno gospodarenje i kulturu, nose park-šume. Park-šume se odlikuju brižljivim gospodarenjem desetljećima i stoljećima, što ukazuje da su ljudi već odavno shvatili njihovu važnost koja se primarno očituje u čistom zraku i obilju pitke vode, čuvaju tlo, te isto tako ga i proizvode: „Načelo potrajnoga gospodarenja ozakonila je Marija Terezija već davne 1769. godine u *Šumskom redu*, koji je napisan na hrvatskom i njemačkom jeziku, kao prvi zakon o šumama i istodobno prvi udžbenik o gospodarenju šumama u nas.“²⁷ Nakon objave zakona u Hrvatskoj

²⁶ Dodao autor, zbog proglašenja Lastovskog otočja Parkom prirode, nakon tiskanja knjige

²⁷ Matić, S.: Park-šume grada Zagreba, Znanstvena knjiga, Akademija šumarskih znanosti, Zagreb, 2010., cit. str.

se počinju razvijati ustanove vezane za šumarstvo, te škole koje izučavaju mlade generacije o važnosti šuma i djelatnostima koje se mogu obavljati u šumama, što također znači da se mladi obrazuju za kadar šumarstva. Među prvim šumarijama koje su nastale na našem teritoriju spominju se između ostalih šumarije u Krasnom, Baškim Oštarijama i Petrovoj Gori.

Među najsačuvanijim i najstarijim park-šumama, nalazimo i park-šumu grada Zagreba čiju dugovječnost između ostaloga uvjetuju i neki prirodni čimbenici poput klime, a i samog drveća kojemu ta klima odgovara i po kojem je Hrvatska poznata, kao što su bukva, hrast kitnjak i hrast lužnjak. „Park-šume grada Zagreba pretežito su izvorne prirodne šume s dobro ustrojenim šumskim ekosustavima koje uspješno obavljaju općekorisne funkcije. One štite svoj prostor, a ovisno o veličini park-šume i svoj okoliš od erozije tla vodom i vjetrom, od poplava, bujica i puzanja tla, one opskrbljuju podzemne tokove pitkom vodom, umanjuju klimatske krajnosti jer je u šumi zimi toplije, a ljeti hladnije, dok je zrak redovito čist i bogat kisikom.“²⁸

Slika br. 5: Park-šuma Maksimir

Izvor: http://www.park-maksimir.hr/maksimir_hr/Maksimir_o_parku.htm

Gospodarenjem park-šumama treba se zadržati njena izvorna struktura uz mogućnost obogaćivanja samo onim sadržajima koji će imati naglašenu rekreativnu namjenu (poput staza za trčanje i trekking), a također ne treba se zanemariti niti potencijalna edukacijska vrijednost

²⁸ Matić, S.: Park-šume grada Zagreba, Znanstvena knjiga, Akademija šumarskih znanosti, Zagreb, 2010., cit. str. 71

(postavljanje informativnih tabli na pješačkim stazama) koju može pružiti boravak u tim šumama. Površinu park šume koja će se uređivati i razinu opremanja treba određivati tijelo nadležno za upravljanje park-šumom i za zaštitu posebno vrijednih i zaštićenih dijelova prirode na području određenog grada.

Šume imaju višestruko značenje; turističko-rekreativno, estetsko, a i ekološko. Ukoliko bi promatrali turističko-rekreativno značenje šume, vidjeli bi kako šuma daje izgled i dojam o krajoliku, te znatno utječe na turistički posjet, a samim time i na gospodarske učinke, zbog svoje ljepote i samoniklosti vrijednost šume postaje još veća. Estetsko značenje šume očituje se u samom pogledu, pejzaž bez šume djeluje siromašno, a sama šuma povoljno djeluje i na čovjekovo zdravlje, ponajprije služi kao utočište za bijeg od užurbane i stresne svakodnevnice. Ekološka uloga šume svoje uporište ima u zaštiti od erozije, klizanja i drugih opasnosti. Ove godine nakon što su izgorjele velike površine šuma u primorskim krajevima, kraj strmih padina, lokalno stanovništvo strahuje zbog kiše koja uzrokuje poplave, jer nestankom šuma, stvaraju se bujice i klizišta koja za posljedicu imaju urušavanje kuća u neposrednoj blizini.

Park-šume su inače smještene na rubovima gradova te bi se vrlo lako mogle iskorištavati i kao rekreacijski prostor za građanstvo ili primjerice za turiste koji svoje vrijeme žele utrošiti i na ponešto rekreacije u sklopu svoga odmora, što više, šuma sama po sebi obiluje kisikom, što vrlo povoljno djeluje na ljude opterećene svakodnevnicom i stresom; kao što je, zagrebački nadbiskup i kardinal Juraj Haulik, napisao na obelisku smještenom u maksimirskoj dolini :

*Za uposlene marljivih ruku
Za podizanje obrta građana,
Za promicanje ljepšeg vrtlarstva,
Glavnom gradu na čast,
A domovini na diku,
Te za umorne od posla,
Tužne ili potištene,
Da ih ove nedužne radosti prirode
Osvježe i pridignu.*

Najveći problem u koji bi trebalo ulagati je nedostatak rekreativnih sprava i same ideje kako uklopiti nešto takvo, a ne devastirati okoliš. Zapravo najbolji oblik rekreacije je aktivno hodanje, znači za bavljenje rekreacijom, potrebno je urediti staze ili puteve, takav način

rekreacije je popularan u inozemstvu, dok je kod nas još uvijek ne dovoljno prihvaćen. Kako bi potaknuli tu vrstu turista trebalo bi za početak poraditi na propagandi radi animiranja. Park šume nisu direkto zaštićene nekom odredbom, dakako u njima se također primjenjuje Zakon o zaštiti prirode, ali se u nedovoljnoj mjeri to i kontrolira. Upravo zbog toga posjetitelji iskorištavaju prirodu maksimalno, što uključuje branje biljaka, ubiranje gljiva, ali i lov.²⁹

Lovni turizam je danas sve razvijeniji i turisti traže nešto novo i ekskluzivno, a u Hrvatskoj upravo to mogu i pronaći. Prema središnjoj lovnoj evidenciji Ministarstva poljoprivrede u Republici Hrvatskoj ustanovljeno je ukupno 1066 lovišta, ukupne površine 5 472 198 ha, što čini 96, 69% kopnene površine Republike Hrvatske. To su alarmantni podaci, stoga ukoliko se takav trend nastavi iz godine u godinu, broj i vrste divljači će se znatno smanjiti.

4. 4. Gradski perivoji, parkovi i vrtovi

Jedna od definicija nam kaže da: „Park možemo definirati kao oblikovani otvoreni (vanjski) prostor za boravak i šetalačku rekreaciju (većeg broja ljudi), ali kao i ambijent za međusobne susrete te, ponajprije, kao uređeni prostor za estetsko uživanje i doživljaj oblikovane prirode.“³⁰ U stručnoj praksi terminologija nije ujednačena, ukoliko bi prevodili s talijanskog (giardino), engleskog (garden) ili njemačkog jezika (Garten) u našem jeziku bi te riječi odgovarale pojmu „vrt“, dok mi primjerice riječ „park“ upotrebljavamo ukoliko mislimo na gradske javne prostore, isto tako u hrvatskom jeziku se udomaćila i riječ „perivoj“ koja je u biti istoznačnica, ali s naglaskom na drugačiji stil oblikovanja parka. Ako je za primjetiti skoro svaki park u svome središtu ima vodu, bilo to rijeka, potok, jezerce pa čak i fontana, koji čovjeku daju osjećaj osvježenja i mira, stoga treba težiti na privlačenju turista u parkove, jer turizam i je zapravo traženje osvježenja i mira od naporne svakodnevnice. Perivoji često nisu shvaćani kao kreacija kojoj je namjena zadovoljiti čovjekove duhovne potrebe, već kao komad zemlje pokriven zelenilom.

Vrste i namjena perivoja u Hrvatskoj svrstane su u tri skupine:

- 1.) javni gradski perivoji i šetališta
- 2.) lječilišni perivoji

²⁹ Šumski kompleksi su često prošarani nizom staništa što uvelike povećava njihovu ukupnu biološku raznolikost (vode tekućice, izvori, bare, cretovi, šumski rubovi, šumske čistine, stara stabla, sušci, trulo drvo i dr.).

³⁰ Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtno umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004., cit. str. 27

3.) perivoji i šetališta klimatskih lječilišta na Jadranu³¹

Kako bi bolje približili razlike u navedenoj podjeli, navest ćemo neke primjere:

Tablica br. 7: Vrste i karakteristike perivoja u Hrvatskoj prema namjeni

Javni gradski perivoji		Lječilišni perivoji		Perivoji i šetališta klimatskih lječilišta na Jadranu	
Zagreb	Lenucijeva potkova-najpoznatiji kompleks perivoja, iz urbanističkog razdoblja samim svojim izgledom pridonosi prepoznatljivosti grada.	Stubičke toplice	Izgrađene početkom 19. st; za razliku od ostalih, kompleks je građen daleko od grada i samim svojim lječilišnim ambijentom postalo je prvo termalno kupalište u Hrvatskoj, te uzor za sl. perivojne zahvate diljem Hrvatske. Oblikovane su u tri trokrake aleje s drvoredima, a uređivali su ih domaći vrtlari.	Opatija	Obiluje raznolikim tipovima javne i privatne perivojne arhitekture, kako je vrijeme prolazilo perivoji su se mijenjali, ali su uspjeli sačuvati povijesnu ambijentalnost i prepoznatljivost.
Osijek	Gradski vrt- obiluje brojnim biljnim vrstama kojih je 1911. g. bilo 370, a na svako stablo su	Krapinske toplice	Nastale krajem 19. st. sastoje se od dva kamena mosta, klupa	Crikvenica	Odlikuje se svojim kupališnim perivojem s kasno

³¹ Ščitaroci, B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb 2004. , cit. str. 123

	bila stavljena imena i nazivi donatora.		palma...perivoj je bio malen, ali s naznakama historicističke perivojne arhitekture.		historicističkim obilježjima. Sastavljen je od različitih rekreativnih terena, dva vodoskoka, kružnih cvjetnjaka i dr; te je bio ograđen ogradom visine 2 m.
Varaždin	Gradsko šetalište-nastalo u renesansi za vrijeme dok još nije bilo asfalta, a ulice su bile prašnjave i blatne, potakao je građane da se više brinu o njegovu samom izgledu.	Lipik	Arhitekt perivoja je nepoznat, ali je do danas sačuvan prvobitni nacrt, koji je povijesno gledano i najstariji. Sastoji se od neobaroknih geometrijskih vrtova te je prepun sadržaja.	Mali Lošinj	Čikat- perivoj nastao pošumljavanjem, kraj velikog perivoja je osvanuo i jedan manji kraj obale u kojem su smještene klupice na mjestima odakle su se pružali lijepi vidici.

Izvor: Sastavljeno prema knjizi: Gradski perivoji Hrvatske; Šćitaroci, B. i M; Zagreb, 2004.

Važnost parkova i perivoja u razvoju turizma i njegovu dugu tradiciju možemo vidjeti u činjenici kako je prvo klimatsko lječilište na Jadranu izgrađeno u Opatiji 1889. godine, iako razvoj turizma nije prvenstveno usmjeren na posjet direktno parkovim i perivojima, ali vidimo kako su upravo oni sastavni dio skoro svakog važnijeg mjesta u prošlosti koje je bilo od velikog značaja za odvijanje tadašnjeg turizma.

Slika br. 6: Razvijanje lječilišnog turizma u Opatiji (razglednica)

Izvor: <http://opatija-tourism.hr/hr/opatija/povijest/>

4. 4. 1. Turistički potencijal gradskih parkova i perivoja

Perivoji kao takvi u Hrvatskoj se javljaju u 19. i 20. st. i postaju dio skoro svakog većeg grada. Zagreb je grad s najvećim brojem šetališta u Hrvatskoj uređenim u 19. st, dok je prvo javno gradsko šetalište u Hrvatskoj otvoreno 1813. godine na zagrebačkom Gornjem gradu. Kao najljepši primjer perivoja možemo navesti Lenucijevu potkovu, također u Zagrebu. Promatrajući doba nastajanja parkova možemo zaključiti da su mnogi hrvatski perivoji nastali prije nego u drugim europskim gradovima, što nas svrstava u vrh europskog perivojnog stvaralaštva. Upravo zbog te povijesne činjenice dalo bi se formirati turističku ponudu s naglaskom na najstarije izgrađene perivoje koji su dio europske kulture. Problem kod očuvanja perivoja javlja se u njegovoj obnovi. Zbog starosti drveća (kojemu su potrebne stotine godina da oblikuje stablo i krošnje na kojima se zavidi) dolazi do rušanja istog, zbog truljenja, te se zasađuju nove stabljike koje će tek kroz isto toliko godina formirati ono što je nekada bilo. Za razliku od trajnosti građe u graditeljstvu, nasadi kao temeljno sredstvo, odnosno građa, vezani su uz svoj kratak biološki vijek. Njihovim razmjerno brzim propadanjem nastaju različiti ostaci koji prikazuju tek dio glavne predodžbe koju su parkovi imali u trenu svoje izgradnje, a njihovom regeneracijom, teško je neki puta pogoditi srž. Često uvođenjem novih zamisli u koncept prostora mijenja se ono prvobitno značenje parka. No koliko god da se „lice“ parka mijenjalo, na njemu se još dugo mogu iščitati crte njegove prošlosti koje su između ostaloga jaka kulturna veza koja privlači posjetitelje na uživanje u

njima. „U vrtnoj arhitekturi kao i u graditeljstvu uopće, nazočnost pojedinih razdoblja i umeci kasnijih stoljeća ne moraju se očitovati jednakom stvaralačkom snagom. Doduše, oni mogu i uvećati, ali još češće izmijeniti ili umanjiti opći dojam prekrivši vrijednosti ili uništivši neke koje je prva zamisao nosila u sebi.“³²

Promatrajući najstarije Hrvatske parkove među kojima su park u Puli i Saloni (Solinu), te današnji NP Brijuni; smješteni su uz javne gradske zgrade (teatar i Arena) kako bi bili otvoreni i što bliži javnosti, dok su primjerice na Brijunima uzeti u obzir svi mogući prirodni elementi poput samog pogleda kako bi se maksimalno iskoristila ljepota prirode. Srednjovjekovni stil gradnje u Hrvatskoj ne prikazuje puno parkovnih površina, sve se većinom svodilo na jedolične drvorede, dok je prostor koji je danas zelena zona, bio opasan zidinama. Dio perivoja uništen je i zapušten tokom drugog svjetskog rata, završetkom rata parkovi su doživjeli razna preoblikovanja iz čega možemo zaključiti da im je izmijenjen izvorni oblik, čim gube na povijesnom značenju i dobivaju novi kulturni značaj. „Za doživljaj povijesne slike i ozračja koje je postojalo u perivojima bile su važne brojne pojedinosti (skulpture, fontane, perivojni sadržaji, klupe, brižno njegovani cvjetni uresi i dr.), a upravo su takvi detalji nestajali pa je izgled perivoja postajao sve siromašniji usprkos očuvanosti cjelovite površine perivoja.“³³

Uzevši u obzir perivoj Maksimir kao jedan od najpoznatijih kod nas i njegovo postojanje koje se proteže već kroz nekih dvjestotinjak godina i više, lako se daju vidjeti faze različitih namjena njegova postojanja. Od njegove edukacijske i društvene zadaće dok ga biskup Maksimilijan Vrhovac nije u potpunosti približio građanima; kada se počinju održavati u njemu razne priredbe i svečanosti. Danas je njegova površina znatno smanjena zbog devastacije nastale izgradnjom stadiona, tvornica, stambenih zona i fakulteta. A ono što je ostalo turistima je izuzetno privlačno, poput zološkog vrta koji broji preko 350 000 posjetitelja godišnje.

Hrvatska kao mala zemlja obiluje zelenilom, parkovnim i perivojnim površinama pored većih gradova, no dobar dio tih perivoja je zapušteno ili ne dovoljno održavano (pogotovo za vrijeme srpske agresije i privremene okupacije dijela zemlje od 1991. do 1995. godine), a uz to i malo poznato. Za rijetko koji hrvatski perivoj ili park možemo reći da je turistički atraktivan i da svojom pojavom privlači brojne posjetitelje. Mjere zaštite okoliša u Hrvatskoj se počinju uvoditi tek krajem 19. stoljeća, a među prvim zaštićenim Nacionalnim

³² Deanović, A.: Utvrde i perivoji, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2001., cit. str. 120

³³ Šćitaroci B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2004., cit. str. 123

Parkovima su Plitvička jezera, Paklenica i Risnjak. Razvojem turizma temeljenog na posjeti parkova, u manjim gradovima koji nemaju neke veće znamenitosti koje bi svojim pojavnim oblikom bile privlačne turistima, može se osigurati obnavljanje nekih zaostalih sredina. „Hrvatska vlada i Ministarstvo turizma moraju redefinirati strategiju turističkog razvoja, izraditi odgovarajući plan s etapnom provedbom do 2020. godine, što zapravo znači novi plan obnove hrvatskog turizma, sukladno novim povijesnim okolnostima i nameće uklapanje i standardizaciju turističke ponude, primjereno europskim i svjetskim standardima, te mijenjanje zastarjelih navika u vođenju poslovne politike.“³⁴

Parkovi su sami po sebi prostori odgojne i obrazovne funkcije. Primjerice nacionalne parkove masovno posjećuju učenici osnovnih i srednjih škola gdje se upoznaju i uče o prirodnoj rijetkosti i vrijednosti. Posjetom takvim mjestima u čovjeku se budi svijest o očuvanju i zaštiti prirode, a isto tako se razvija i osjećaj poštovanja prema prirodi. Na taj način mlade ljude se informira o značaju koje priroda ima, te se podsvjesno javlja briga o budućim generacijama kojima bi prirodu trebali ostaviti u nasljeđe baš onakvom kakva je danas. Javnost često ima krivu predožbu o prirodi, njenom zaštitom ljudi često vide samo kočnicu za razvoj pojedinih prostora, što je zapravo suprotno. Autori nekih znanstvenih knjiga čak smatraju kako bi u školstvo trebalo uvesti predmet o zaštiti prirode. Podaci Ujedinjenih naroda svjedoče o ne razumnom ponašanju i ne brizi ljudi prema prirodi: „Ustanovljeno je da je 500 milijuna hektara obradive zemlje već uništeno erozijom ili je presoljeno, da su uništene dvije trećine svjetskog šumskog prostora, i da je čovjekovom krivnjom nestalo 150 vrsta ptica i životinja. Nestalo je ili se ubraja među rijetkosti oko 1000 vrsta divljači“³⁵

4. 4. 1. 1. Karlovački parkovi i perivoji

Gledajući primjer Karlovca, ali i ostalih gradova, često se događa da se to stoljetno drveće mora micati zbog građevinskog prostora, na prostoru zelenih oaza niču masovne građevine koje svojim oblikom narušavaju prirodu. Mnogi gradovi ulažu u očuvanje tih parkova i perivoja na razne načine. U Karlovcu prvenstveno cjelokupna briga o njima pripada tvrteci „Zelenilo“ koja se brine o novim zasadima drveća, očuvanju čistoće u parkovima, te vode brigu o biljkama i biljnim zajednicama koje uljepšavaju Karlovac. Karlovac je i u povijesti bio grad u kojem se vodila poprilična briga o krajoliku; za što je u to vrijeme bila

³⁴ Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003., cit. str. 61-62

³⁵ Izvještaj generalnog sekretara UN U Thanta, Život umjetnosti, br 15-16, Zagreb, 1969., cit. str. 99

zaslužna obitelj Katzler, čiji paviljon još danas možemo naći na početku Radićeve ulice kao povijesni dio Karlovca nekada. „U Karlovcu je bilo nekoliko poznatih obitelji koje su se bavile uzgojom i prodajom cvijeća. Navest ćemo jednu od najstarijih, tradicijom vezanih uz cvijeće, a to je obitelj Katzler. Njezine početke nalazimo u dalekoj 1875. godini kada je Wielhnm Fridrich Katzler došao iz Koruške kao vrtlar za potrebe uređenja parka dvorca Lužnica, baruna Raucha kod Zaprešića, a 1903. godine dolazi u Karlovac na poziv Društva za proljepšavanje grada Karlovca i kupuje zemljište kod Vranyczanyevih na području Žorovice (Dubovca).³⁶

Kako bi privukli posjetitelje potrebna su nam ulaganja i rad u parkovima i perivojima. Kod nas pretežito kod investiranja uvijek prate trendove iz Europe i svijeta, što je jedan od lakših načina, jer najlakše je kopirati tuđe ideje. Kako bi dobili na jedinstvenosti, treba se ravnati prema parku samome, što bi značilo da treba pratiti njegov povijesni, kulturni i biološki nastanak, te na taj način započeti jedinstvenu rekonstrukciju kojom bi se značenje parka podiglo na veći nivo i učiniti ga jedinstvenom i prepoznatljivom prirodnom atrakcijom. Moramo se voditi primjerom naših predaka koji su osim marljivog truda i rada, ulagali i ljubav, što se može vidjeti i iz imena koja parkovi nose; primjerice naš perivoj, Vrbančićev perivoj, koji je dobio ime po tadašnjem gradonačelniku.

Promatrajući karlovačke parkove, perivoje, šetnice i drvorede kojih ima čak 18, što je puno za jedan mali grad, možemo zaključiti kako Karlovac obiluje zelenilom, što znaju i građani, ali ne cijene u dovoljnoj mjeri kako bi svijest o toj ljepoti podigli i na turističku razinu.

Tablica br. 8: Karlovački parkovi, perivoji, šetnice i drvoredi i njihove karakteristike

Modrušanov park	Građen u francuskom stilu, simetričnom sadnjom dviju crvenih bukvi
Šetalište dr. Franje Tuđmana (Velika promenada)	Najljepše karlovačko šetalište, sastoji se od pet redova stabala divljeg kestena i lipe
Parkovi u šancu	Renesansni dio karlovačke zvijezde, prvobitna namjena je bilo sađenje drvoreda jablana uz odvodni kanal
Perivoj „Mala Glorijeta“	Izgrađen za vrijeme prvog svjetskog rata,

³⁶Čepurovski, A; Peršin, V; Župančić, A.: Karlovački parkovi, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić, Karlovac, 2008., cit. str. 9

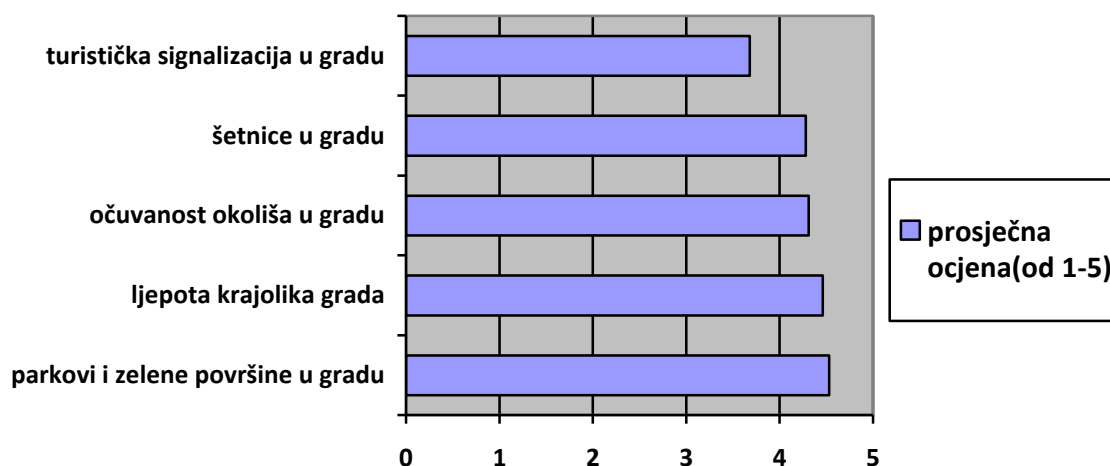
	poznat po spomeniku „Spomen lipa“
Drvored lipa u Draškovićevoj ulici	Drvored posadili karlovčani učlanjeni u Društvo za proljepšavanje grada Karlovca
Park Kadetske škole (Generalija)- 1671. g.	Uređen u engleskom i francuskom stilu, služio kadetima za učenje, šetnju, sportske igre i vojne gimnastičke vježbe
Trg Josipa Adžije (drveni plac)	Nastao nakon velikog požara pri kojem je izgorjelo oko 20-ak kuća, uređen nasadom od 25 stabala divljih kestena
Arboretum Šumarske škole	Učenici pošumljavaju područje, od 50-tih godina do danas na tome području je zasađeno oko 966 sadnica
Parkovi uz Ruski put	Nastao u razdoblju Prvog svjetskog rata, zasađena su stabla divljeg kestena, javora, lipe i bijelog duda
Crna promenada	Drvored lipa i divljeg kestena, zasadili ga članovi Društva za proljepšavanje grada Karlovca
Vrbanićev perivoj	Najpoznatiji perivoj (više o perivoju dalje u tekstu)
Šetnica uz Koranu	Najnovija šetnica, sve omiljenija za šetnju, rekreaciju, biciklizam, trčanje...
Vunsko polje	Nije nikad bilo zasađeno drvećem, bilo je ograđeno sadnicama crnogorice, a njegov izgled se održao do danas uz djelomične promjene
Marmontova aleja- drvored platana	Uređen u francuskom stilu, danas je to zaštićeni spomenik vrtne arhitekture.
Park nacionalnog svetišta Sv. Josipa	Poznat po skulpturi koja ga krasi (Hodočasnik-Umorni putnik)
Stari grad Dubovac i njegova okolina	Dvorac i park iz 13. stoljeća, danas najpoznatiji karlovački vidikovac

Borlin-vodovod- Park-šuma	Poprilično uništen i zapušten krajolik iz kojeg su nekada crpili pitku vodu, poznat i po nalazištima živih fosila iz razdoblja karbona (paprat), koja se do danas očuvala na tome području.
---------------------------	---

Izvor: Sastavljeno prema knjizi Karlovački parkovi, Peršin, V; Županić, A; Čepurovski, I; Karlovac, 2008.

Turistička zajednica grada Karlovca provodila je ankete o zadovoljstvu turista pojedinim elementima turističke ponude grada Karlovca, a ovdje su izdvojeni elementi koji se odnose na parkovnu površinu:

Graf br. 1: Zadovoljstvo elementima turističke ponude grada Karlovca

Izvor: Obradio autor

Iz priloženog možemo vidjeti kako zapravo turisti vrlo visoko doživljavaju čistoću okoliša i njegovu ušćuvanost, znači trud oko parkova i perivoja je vidljiv i turistima, a najveći problem je turistička signalizacija koje zapravo ima vrlo malo i oskudno, ili je uopće nema. Promatrajući samo parkove Karlovca dalo bi se zaključiti da čak ni dobar dio karlovčana ne zna imena pojedinih parkova i šetališta, ili primjerice kako su nastali, odnosno neku malu povjesnu priču koja bi se lako dala sastaviti i staviti na pano, kao što imamo primjer panoa s vrstama ptica u karlovcu, pa zašto na taj način nebi pretvorili Karlovac u grad parkova, osmislili rutu kroz sve zelene površine i uljepšali je pričom. Jedno od rješenja koje zapravo isključuje prirodno i uključuje moderno (što dolazi i u sukob interesa sa zaštitom ali potaklo

bi turizam), je postavljanje digitalnog prikaza sa određenim podacima o parkovima koji bi dali još bolji pregled o informacijama, zanimljivostima, kartama perivoja/ parkova, a samim digitalnim prikazom olakšalo bi se kretanje u prostoru.

Prošle godine je pokrenuta inicijativa Turističke zajednice grada Karlovca za postavljanjem solarnog drveta, koje se već koristi u inozemstvu: „Projekt Solarno stablo grada Karlovca predstavlja javni solarni punjač mobitela, tableta i prijenosnih računala te točku okupljanja mladih ljudi uz praktičnu upotrebu i edukaciju o obnovljivim izvorima energije (OIE). Kompoziciju projekta čine prijamnik i klupa.

Prijamnik koncipiran u obliku stabla prekriven je solarnim panelima i pretvara solarnu energiju u električnu. Klupa podno krošnje dizajnirana je kao drveni monolit koji u jednom dijelu ima naslon u kojem se nalaze punjači za mobilne uređaje, a u drugom prostor za odmor i druženje.

Web-sučelje koje će biti postavljeno u sklopu stabla imat će osnovnu funkciju edukacije korisnika o obnovljivim izvorima energije, zelenoj gradnji i urbanoj mobilnosti. Također, omogućavat će interaktivni kontakt između građana i gradske uprave u vezi s tekućim natječajima i projektima iz područja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti koje Karlovac provodi.

Projektom će se omogućiti podizanje razine svijesti građana o mogućnostima iskorištavanja OIE, efektima ušteda energije uz energetske učinkovitost i zelenu gradnju te ekološki način promišljanja.³⁷

37

http://www.zelenazona.hr/home/wps/wcm/connect/zelenazona/zaba_u_akciji/zelenadonacija/solarnostablo

Slika br. 7: Solarno drvo u Beogradu

Izvor: <http://www.danubeogradu.rs/rubrike/bg-svastara/ekologija/page/3/>

Ideja je vrlo dobra i koliko vidimo iz stranih zemalja, i primjenjiva je, kako drvo nebi predstavljalo samo punjač mobitela, dalo bi ga se iskoristiti i za malo prije spomenuti digitalni prikaz pozicija parkova i informacija o njima.

4. 4. 1. 1. 1. Vrbanićev perivoj

Karlovac kao grad parkova, šetnica, prirodnih ljepota i rijeka uvijek je privlačio putnike. Tako nalazimo prikaz Karlovca iz 1844. godine nepoznatog putopisca koji ovako opisuje grad: „...Karlovac leži između Kupe i Korane, napreduje znatno u uljepšavanju...Izvan grada služe aleje, slične onima u Palma novi u Friaulu, lijepa šetališta, mnogi ugodni vrtovi i druga mjesta za razonodu na opće zadovoljstvo. U rijekama Kupi i Korani hvataju odlične ribe i još odličnije rakove...Za boravka u Karlovcu često sam uživao šetajući utvrdama i bedemima s čijih se povišenih mjesta moj pogled gubio u beskrajnoj ravnici i uživao u promatranju prekrasne slike...“³⁸. Unatrag više od sto pedeset godina, ako bi uspoređivali ovaj opis sa današnjom slikom Karlovca, vjerojatno se nebi ništa ni mijenjalo, jer je zapravo Karlovac ostao dio netaknute ljepote iz davnina. Kao jedan od tih djelova možemo istaknuti i Vrbanićev perivoj koji nastaje 1896. godine.

³⁸ Čepurovski, A; Peršin, V; Župančić, A.: Karlovački parkovi, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić, Karlovac, 2008., cit. str. 12

Nakon što je Josip Vrbanić uz pomoć Društva za proljepšavanje grada preuzeo zemljište od poduzetnika Dejaka i Vraničara, čime Josip Vrbanić postaje jedna od najzaslužnijih osoba u karlovačkoj povijesti vezanih za zelenilo koje ima danas. Po gradonačelniku Josipu Vrbaniću je perivoj i dobio ime, a nakon njegove smrti planirano je proširenje zemljišta za proširenje perivoja, zemljište je već bilo kupljeno i bili su angažirani stručnjaci, ali iz nekog razloga to se nije realiziralo. „Za Vrbanićeva gradonačelničkog mandata mnogo je učinjeno za grad Karlovac: izgrađena je Dječjačka osnovna škola, podignuto kupalište na Korani i do njega zgrada za toplo kupanje i fizioterapiju, uz kupalište je uređen perivoj, otkupljen je stari grad Dubovac i uređen perivoj oko njega, te još mnogo drugoga.“³⁹ „Podizanje perivoja povjereno je gradskom vrtlaru Engelbertu Hajeku, vrtlaru iz Holešave u Moravskoj. Perivoj je bio svečano otvoren u ljeto 1896. godine. Biljke su nabavljene iz Trsta, Beča, Nadbiskupskog vrta u Zagrebu i gradskog rasadnika, uređenog na mjestu bivšeg Vranyczanyjevog vrta.“⁴⁰ Na samom rubnom dijelu Vrbanićeva perivoja nalazilo se gradsko kupalište sa zgradama kupališta i mlinom⁴¹ do 1966. g. kada je sve uklonjeno, a perivoj na desetak godina postaje izložbeni prostor suvremenih skulptura. Sedamdesete godine su također obilježene kupališnim turizmom na Korani.

Slika br. 8: Kupalište i kupališne zgrade

Izvor: <http://paviljon-katzler.hr/vijesti/korana>

U perivoju se kroz vrijeme na neki način zanemaruje uljepšavanje i ulaganja (pogotovo za vrijeme između dva svjetska rata) te perivoj mnogima postaje tek dio površine koju bi se dalo idealno iskoristiti za neki objekt, jer je lokacija više nego savršena zbog ljepote krajolika i same blizine rijeke Korane i kupališnog turizma koji se na njoj odvija. Mijenjanje

³⁹ Szabo, A; Vrbećić, M.: Karlovac na razmeđu stoljeća, Karlovac, 1880.-1914., cit. str. 74

⁴⁰ Šćitaroci, B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2004., cit. str. 180

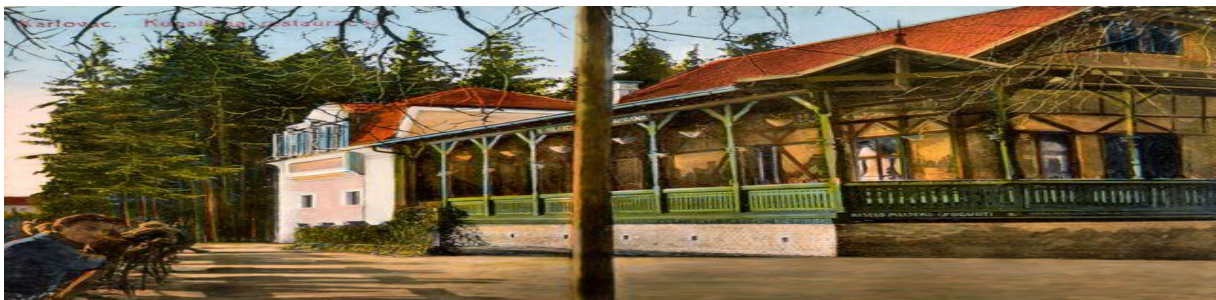
⁴¹ Mlin se nalazio na mjestu današnjeg Hotela „Korana Srakovčić“

perivoja kroz godine teško je utvrditi jer je vrlo malo postojećih fotografija pomoću kojih bi mogli promatrati zbivanja i ljudski rad na održavanju perivoja. Unatoč nedostatku privatnih ili javnih fotografija, ima dosta razglednica na kojima je motiv perivoja (samo su se neki djelovi često fotografirali, poput ulaza u hotel, hotelske terase, ulaza u kupalište iz perivoja, koransko šetalište) upravo zato što je bio turistički privlačno mjesto, što znači da je turizam bio aktivan tada, a zarada od turizma se koristila u svrhu održavanja perivoja.

Perivoj se najviše promijenio nakon drugog svjetskog rata jer je trebalo zasaditi brojna stabla kako bi se povratio nekadašnji oblik, tako da je u tadašnje vrijeme zasađeno oko 500 novih stabala, što je vrlo puno. U zadnjih dvadesetak godina, stanovništvo je prepoznalo vrijednost perivoja kao takvog, te je perivoj i zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture, *Zakonom o zaštiti prirode*. No s vremenom perivoj je gubio na svom identitetu, te ono što je nekad bilo pokriveno različitim vrstama biljaka (jer je namjena perivoja neko vrijeme trebala biti botanički vrt), danas je ili prazno ili zamijenjeno nekom raširenijom vrstom biljaka. Oblik perivoja se također promijenio, te je ostalo pokoje stogodišnje stablo koje se može naći i na motivima razglednica iz davnih vremena.

Jedini objekt u perivoju koji mu daje još onaj povijesni duh, je novo obnovljeni Hotel Korana Srakovčić, koji je svojom obnovom potaknuo i obnovu samog perivoja, ali perivoj nije moguće u potpunosti renovirati da bude izgledom zdanje kao pred stotinjak godina kada je i izgrađen, upravo zbog nedostataka fotografija i planova za vrijeme njegova nastanka.

Slika br. 9: Hotel „Stara Korana“ u razdoblju od 1910. g. do 1960. g.

Izvor: <http://paviljon-katzler.hr/vijesti/korana>

Kako bi to bilo uopće moguće jer je to zaštićeno područje, izdana je lokacijska dozvola iz koje su vidljivi uvjeti koji teže u korist perivoja:

- 1.) Zahvat u prostoru obuhvaća dvije glavne etape: građevni radovi na hotelu i u njegovu neposrednom okruženju u prvoj etapi te obnova perivoja u drugoj etapi
- 2.) Neposredno okruženje hotela treba riješiti kao dio cjelovitog prostora perivoja, a u skladu sa stručnim mišljenjem Uprave za zaštitu kulturne baštine- Konzervatorskog odjela u Karlovcu
- 3.) Za cijelu zaštićenu površinu Vrbanićeva perivoja nužno je izraditi Projekt obnove i revitalizacije perivoja. Polazište za takav projekt treba biti Studija obnove perivoja, temeljena na izvornoj matrici perivoja
- 4.) Moguća je izvedba projekta perivojnog uređenja u dva dijela (neposredno okruženje hotela kao prvi dio i perivoj u cjelini kao drugi dio), ali na temelju jedinstvenog idejnog projekta cijelog perivoja
- 5.) Projekt perivoja mora sadržavati elemente uređenja „zelenih“ površina, šetnice, ograde, zid uz Koranu, rasvjetna tijela, klupe, terase i ostale elemente perivojne opreme. Ograde parcela nisu dopuštene.
- 6.) Od Uprave za zaštitu prirode u Zagrebu treba zatražiti posebne uvjete za uređenje perivoja i vrednovanje sadašnjeg stanja, uz prijedlog sanacije i rekonstrukcije, a s posebnom pozornošću na novo predložene prometne površine u perivoju (kolni prilaz do hotela i priručno parkiralište za nekoliko automobila ispred zapadnog pročelja hotela)
- 7.) Pri trasiranju novog pristupnog puta do hotela potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri sačuvati postojeće raslinje u perivoju. U rješavanju prometnih površina načelno se prihvaća predloženi novi pristupni (pješaško-kolni) put s mogućnošću pristupa vozila samo radi dovoza osoba i stvari. Smještaj vozila gostiju hotela treba planirati izvan površine perivoja. Dopušta se samo šest parkirališnih mjesta uza zgradu hotela i to za potrebe opskrbe i invalida.
- 8.) Izrada Studije zaštite i obnove perivoja te Projekta obnove i revitalizacije perivoja može se povjeriti samo stručnoj osobi s iskustvom u radu na hrvatskim povijesnim perivojima.

9.) Studiju zaštite i obnove perivoja te Projekt obnove i revitalizacije perivoja potrebno je dostaviti Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja na suglasnost.⁴²

Slika br. 10: Današnji Hotel „Korana Srakovčić“

Izvor: <http://www.sreceprirode.hr/default.aspx?id=806>

Samom lokacijskom dozvolom perivoj je na dobitku, upravo zbog obaveze vlasnika hotela da financira i održavanje perivoja (djelomično), jer najveći problem nekada su bile i financije koje je bilo potrebno uložiti da bi se izgled održao do danas, zbog toga je u prošlosti djelomično i dolazilo do zapuštanja perivoja.

Perivoj je potrebno restaurirati, što znači vratiti ga u prvobitno stanje, ali to je moguće samo kod trokutastog partera ispred ulaza u hotel; što obuhvaća pročelje hotela, šetnice koje su nestale, trebalo bi vratiti natrag nestale skulpture koje su krasile perivoj (čiji je izgled nepoznat), te ostale perivojne ukrase poput klupa, svjetiljki, cvjetnih nasada, i sl. Kao i kod ostalih parkova i perivoja kojima je potrebna zaštita od pretjerane ljudske aktivnosti, a isto tako koji su zbog svoje ljepote privlačni turistima te je potrebno osigurati rekreacijski prostor i slične animacijske čimbenike kako bi privukli turiste, Vrbanićev perivoj se i po tome pitanju uzdigao iznad ostalih, jer su u njemu još početkom 19. stoljeća izgrađeni teniski tereni, hotel, kuglana, dio za razne moderne igre i dr.

⁴² Lokacijska dozvola, po zahtjevu tvrtke „Srakovčić“ d.o.o. iz Karlovca, izdana je pod urudžbenim brojem 2133-04-02/01-02-30, klasa UP/I-350-05/02-01/41. Lokacijska dozvola odnosi se na katastarske čestice broj 963 i 964/1 k.o. Karlovac II u Karlovcu.

Perivoj je sam po sebi prepoznatljivi dio Karlovca zbog svog izgleda i namjene koji nije karakterističan u ostalim gradovima: „Vrbanićev perivoj ne može se promatrati samo kao perivojni prostor već i kao jedinstvena i ne djeljiva perivojno-urbanističko-arhitektonska cjelina. To je javni gradski perivoj, jednako kao nekoć i botanički vrt; to je perivoj gradskog kupališta, kao što su i perivoji lječilišnih mjesta (toplica); to je gradsko šetalište, kao proširenje koranskog šetališta; to je i perivoj hotela gdje će se posjetitelju ponuditi teniska igrališta, kupalište u rijeci ili rekreacija na njenim obalama. Toliko toga na samo četiri hektara površine, na rubu grada, a opet u njegovoj povijesnoj jezgri.“⁴³ Razmišljajući o daljnjoj obnovi, treba imati na umu da je perivoj oduvijek bio „javno“ vlasništvo zbog zgrada od javnog značenja (hotel, kupalište, lječilište), takav bi trebao ostati i u budućnosti, zanemarujući privatne građevine u njemu, ali uzevši u obzir vlasnike kao daljnje suradnike na podizanju kvalitete perivoja kao što je nekad bio. Kako bi se perivoj obnovio, izrađena je Studija zaštite i obnove Vrbanićevog perivoja, a na temelju nje i Projekt obnove i revitalizacije Vrbanićevog perivoja u Karlovcu .

5. MEĐUOVISNOST ZAŠTITE PRIRODE I TURIZMA

Turizam ne mora nužno biti glavni onečišćivač prirodnog krajolika, kao što već znamo; potražnja putuje prema ponudi, a ponuda mora privući potražnju, s tim ciljem idu i stanovnici kraja u kojem je turizam aktivan, glede očuvanja upravo te ponude, na način da uljepšavaju krajolik pošumljavanjem, čišćenjem otpada iz šuma, ali i iz korita rijeka i potoka (karlovačke akcije čišćenja riječnih korita uz pomoć ronioca), što nije bitno samo za odvijanje turizma, već je i on neprocjenjive vrijednosti za samu prirodu, jer ne brigom o okolišu, gubi se i ona ljepota u njemu zbog koje prvotno turisti i dolaze.

U samim počecima turizam i nije predstavljao neku opasnost prirodi po svom karakteru jer je bio znatno drugačijeg oblika nego danas. Turisti su prije odlaskom na odmor duže boravili na jednom mjestu zbog dužih putovanja i slabije prometne povezanosti, stoga su za vrijeme boravka u destinacijama bili znatno opušteniji i nije bilo užurbanosti kako bi posjetili što više destinacije u malo vremena koliko im odmor traje. Razvijali su drugačiju svijest prema prirodi, vraćali su se godinama na isto mjesto jer je prije bilo znatno manje popularnih destinacija a i sama činjenica je ta da je tehnologija tada bila znatno manje

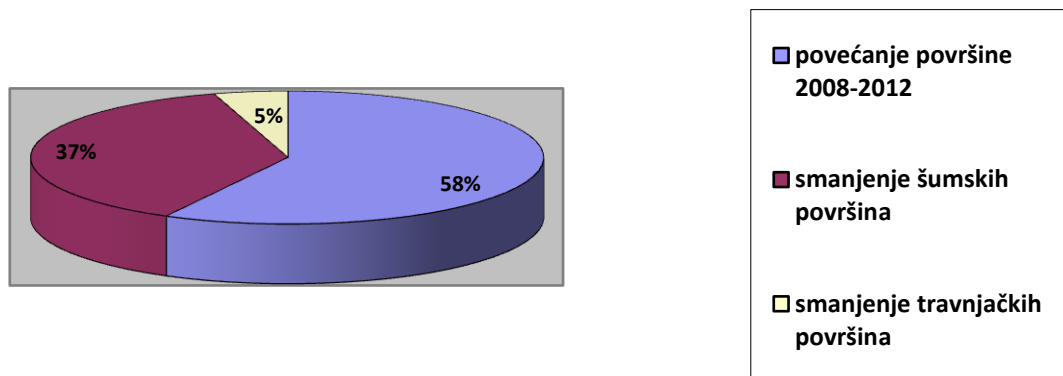
⁴³ Šćitaroci B. i M.: Vrbanićev perivoj u Karlovcu, Šćitaroci d. o. o., Sveučilište u Zagrebu-Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2003., cit. str. 36

razvijenija. „Prvi su i najopasniji zahvati u prirodi sječa šuma, priprema zemljišta i njegovo isušivanje, gradnja prometnica, parkirališta, staza i drugih objekata, a sve to iziskuje suvremeni turizam. Tome valja pribrojiti i prostorno planiranje te zoniranje i utvrđivanje područja potrebnih za izgradnju turističkih objekata, drugih pratećih ugostiteljskih i trgovačkih prostora različite namjene, prilagođenih lokalnim prilikama, te objekata za razonodu i rekreaciju.“⁴⁴

Danas je turizam mnogo masovniji, a za njegovo odvijanje potreban je prostor kojeg se često dobiva ne racionalnom potrošnjom prirodnog prostora, što alarmira organizacije za zaštitu prirode. Zbog bolje prometne povezanosti povećan je protok turista kroz neki prostor, a smjene turista označavaju i više ljudi različitih ponašanja prema prirodi, što za sobom ostavlja i posljedice. Primjerice pogledavši samo česte požare u primorju tijekom ljetnih mjeseci, koje većim dijelom uzrokuju nemarni turisti bacanjem opušaka ili paljenjem vatre (za roštilj). Požari unište hektare i hektare zelenila koje je teško obnoviti pošumljavanjem, ne govoreći kako nestaju i stoljetna drveća i biljne zajednice, koje je primjerice na moru teško i obnoviti zbog za neke biljke nepovoljnih klimatskih uvjeta i posolice (bura nanosi morsku sol na kopno i stvara slano tlo nepovoljno za uzgoj bilja). Hrvatske šume u skladu sa tim nepogodama rade na razvijanju metodologije kojom bi procijenili obuhvat i intenzitet oštećenja, definirali mjere koje poduzeti i tehnologije sanacije, te utvrđuju koje gospodarske mjere poduzeti za umanjeње rizika. Isto tako za razvijanje turizma potrebne su i površine, možemo reći da turizam koristi prostor, a na koji način, prikazati ćemo grafom:

⁴⁴ Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003., cit. str. 70

Graf br. 2: Prikaz smanjenja prirodnih staništa zbog povećanja površina turističkih i rekreacijskih područja

Izvor: Baza pokrovnosti zemljišta republike Hrvatske prema CLC-u (Corine Land Cover), AZO, 2006; 2013 b

„Sve učinke turizma na biljni i životinjski svijet možemo grupirati u dvije skupine: a) izgradnja infrastrukture i b) aktivnosti vezane uz slobodno vrijeme i turizam“.⁴⁵ Upravo se to i vidi iz prikazanog grafikona, te možemo zaključiti kako se je u samo četiri godine količina prostora potrebnog za održavanje turizma povećala za skoro 60 %, a samim takvim neracionalnim korištenjem najviše se krče šume i manjim dijelom narušavaju travnjačke površine potrebne za građevinska zemljišta za izgradnju novih smještajnih kapaciteta. Daljnjom ne brigom i ne dovoljnom zaštitom parkovnih površina, gradovi će gubiti i ono malo zelenila što imaju, što donosi i niz negativnih posljedica ne samo vezanih za ljepotu grada, već i ekološke posljedice.

5. 1. Turizam kao onečišćivač prirode

Kao što je već spomenuto u novije vrijeme turizam se temelji na masovnosti, sve je više ljudi koji odvajaju financijska sredstva za korištenje godišnjeg odmora u dalje od mjesta prebivališta. Oduvijek je turizam koristio prirodni prostor, s vremenom se taj prostor prilagođavao turistima na način izgradnje smještajnih i receptivnih kapaciteta, izgradnjom rekreacijskih terena, igrališta, objektima namjenjenim zabavi, odnosno prilagođavao se turistima u smislu što veće potrošnje financijskih sredstava raznim ne svakodnevnim

⁴⁵ Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu 2006., cit. str. 119

ponudama. Kako se svijest ljudi o netaknutoj prirodi podigla na viši nivo, tako je porasla i posjećenost prirodnim sredinama koje su zapravo atrakcija sama po sebi.

Kako bi zadovoljili turističke potrebe za netaknutom prirodom, sve se više stavlja naglasak na zaštitu. Već smo utvrdili kako turizam štetno djeluje na prirodu, no uspoređujući zagađivanje koje nastaje od raznoraznih industrija i razvijanja tehnologije, može se reći da turizam i nije tako veliki zagađivač. Pozitivna strana turizma na prirodu je njegova sezonalnost zbog koje ukoliko i dođe do nekih zagađenja, priroda se u među vremenu stigne oporaviti regeneracijom te na taj način zadržati svoj estetski izgled dok kod industrije nije tako.

Tablica br. 9: Potencijalni učinci turizma na okoliš u zaštićenim područjima: tipovi negativnih utjecaja posjetitelja koji moraju biti pod nadzorom

Promatrani utjecaji	Utjecaj na kvalitetu prirode	Objašnjenje
Previše posjetitelja	Stres za okolinu, životinje mjenjaju ponašanje	Iritacija, smanjenje kvalitete, potreba za granicom korištenja ili boljom regulacijom
Prejak razvoj	Razvijanje seoskih naselja, prekomjerna infrastruktura	Nepotreban urban razvoj
Rekreacija Gliseri Ribolov Safari	Ometanje divljači Ometanje divljači	Ranjivost tijekom gnježđenja, buka Konkurencija s prirodnim predatorima Prekomjerno korištenje i uništavanje staza
Zagađivanje Buka Otpad	Uništavanje prirodnih zvukova Narušavanje prirodnog	Iritacija divljači i posjetitelja Estetska i zdravstvena šteta

Vandalizam	okoliša, divljač se počinje okupljati oko smetlišta Uništavanje, oštećivanje objekata	Oskvrnuće prirodnih oblika
Hranjenje divljači	Promjene ponašanja divljači, opasnost za turiste	Oskvrnuće prirodnih staništa divljači
Vozila Brzina Off-road vožnje (terenska vožnja)	Smrtnost divljači Uništavanje tla i vegetacije	Ekološke promjene, prašina Smetanje divljim vrstama
Ostali utjecaji: Skupljanje suvenira Paljenje šume Ceste i iskopi Energetska mreža Umjetne rupe s vodom i skupljališta soli Uvođenje egzotičnih biljaka i životinja	Oskvrnuće prirodnih atrakcija, ugrožavanje prirodnih procesa Smrtnost malih životinjskih vrsta i uništavanje njihovih staništa Gubitak staništa, isušivanje Uništenje vegetacije Neprirodna koncentracija životinja, uništavanje vegetacije Konkurencija među vrstama	Školjke, koralji, rogovci, trofeji, rijetke biljke Poremećaj prirodne energetske ravnoteže Estetski ožiljci Estetski utjecaj Potrebni zahvati na tlu Konfuzija

Izvor: WTO/UNP, 1994.

Zbog svoje masovnosti turizam gubi kvalitetu koju je nekad imao, zapravo se turizam u novije vrijeme više svodi na promjenu mjesta boravka, dok je bavljenje ljudi rekreacijom postalo zapravo rijetkost, ali ne realno bi bilo očekivati da se radi zaštite prirode obustavi

razvoj turizma. Svakodnevno istraživanje dodirnih točaka turizma i zaštite prirode, skoro uvijek se svodi na različite sukobe, no zajedničkom suradnjom i poticanjem svijesti čovjeka o svrhi zaštite prirode, ti sukobi se daju umanjiti i svesti na minimalnu razinu.

Od svih negativnih učinaka turizma na prostor, moglo bi se zaključiti kako turizam nema pozitivnih učinaka, ali ima. To su primjerice očuvanje kulturne vrijednosti, očuvanje biološke vrijednosti, unapređenje prometne povezanosti, unapređenje infrastrukture, očuvanje i stvaranje parkova, razvoj javnih prostora, unapređenje razvoja, iskorištenost marginalnih područja, te povećana briga za okoliš.

ZAKLJUČAK

Tokom godina ljudi su primjetili važnost i ulogu prirode ne samo u čovjekovu životu već općenito njenu važnost za cijelu civilizaciju. Brojnim znanstvenim istraživanjima, a i golim okom vidi se koliko je čovjek tokom svoga postojanja devastirao okoliš te poučeni primjerom nastoji se zaštititi zelenilo što nam je od životne važnosti u sadašnjosti te prvenstveno za buduće naraštaje.

Svijet još uvijek obiluje prirodom, ali vrlo je malo zapravo Zemljine površine koja je ostala netaknuta, što smo i primjetili te počeli zaštićivati uz pomoć velikih organizacija osnovanih u tu svrhu i tako dobili međunarodno poznate nacionalne parkove koji na svojim prostorima još uvijek skrivaju i otkrivaju Zemljin raritet i način postanka.

Vodeći se primjerom zaštićenih područja poput nacionalnih parkova, parkova prirode, park-šuma, te ostalih ne manje važnih kategoriziranih biljnih i životinjskih zajednica, ponukalo me da istaknem važnost zelenih gradskih površina, zvanih parkovi, perivoji ili vrtovi, koji nadasve imaju važnu ulogu u velikim sredinama. Naš tempo života, različiti prioriteti koje si postavljamo; svi teže ka uspjehu, napretku, financijskoj sigurnosti na način korištenja svih mogućih prirodnih resursa (direktno ili indirektno) za poboljšanjem kvalitete života. Takvim načinom razmišljanja često se zapostavlja upravo priroda koja nam omogućuje postojanje. Pravilnim načinom poticanja ljudske svijesti o važnosti prirode, sačuvati ćemo zelenilo urbanih sredina.

Parkovi i perivoji kao sastavni dijelovi skoro svakog grada po svojoj namjeni su građeni zbog različitih interesa, no niti jedan, po mojim istraživanjima, nije izgrađen zbog očuvanja prirodne ljepote.

Kako se čovjekova svijest mijenja kroz postojanje tako se sve veći naglasak stavlja i na bijeg od svakodnevnice u netaknutu prirodu. Jača područje turizma kojeg nazivamo „održivi“, „zeleni“ ili „eko“. Razvijaju se manja seoska područja koja su zbog tradicijskog graditeljstva, starijeg stanovništva uspjela sačuvati duh prošlosti. Vodeći se tim primjerima, te povećanjem broja posjetitelja takvim mjestima, razmišljanje me dovelo do gradskih parkova i perivoja koji svoj postanak vuku od davnina, te su također (veliki broj njih) do danas sačuvani u svojem izvornom stanju.

Hrvatski gradovi obiluju zelenilom, svaki grad ima zasigurno barem jedan park, samo i više. Turističke zajednice gradova su prepoznale kvalitete parkova, ali zbog nedovoljno financijskih sredstava, valoriziraju se dijelovi grada bogatije ponude, kako bi se ujedno

ostvario i veći prihod od turizma, ukoliko je to moguće. Parkovi su većinom dobili tek panoe s vrlo malo informacija, koji se često nalaze na nedovoljno uočljivim mjestima.

Moglo bi se reći kako je turizam u Karlovačkoj županiji još uvijek u začetku unatoč stalnom godišnjem rastu. Krovne institucije su zapravo tek nedavno počele više pažnje posvećivati razvoju kontinentalnog turizma, a bez njihove potpore, Županijske turističke zajednice, poduzetnici u turizmu i ostale pravne i fizičke osobe koje su posredno ili neposredno uključene u turistički promet ne mogu samostalno razvijati turizam niti ulagati u unapređenje postojećih smještajnih kapaciteta kao što niti ne mogu ulagati u nove. Tako trenutačno postoji čitav niz državnih potpora vezanih za izgradnju, dogradnju, obnovu ili opremanje smještajnih i drugih objekata koji bi pridonijeli razvoju posebnih oblika turizma na kontinentu. Prvenstveno bez izgradnje smještajnih kapaciteta teško je započeti s bilo kojim oblikom turizma.

Kako bi pojačala značenje parkova i perivoja, u radu sam se osvrnula na nacionalne parkove i na parkove prirode, na oblik njihove zaštite, te broj posjetitelja koji dolaze u te parkove. Iako nije logično uspoređivati takve prostorne lokalitete skoro pa netaknute prirode s gradskim parkovima i perivojima koji imaju dnevnu fluktuaciju ljudi možda i veću od dnevne posjećenosti nekog zaštićenog parka (što domaćeg, što stranog stanovništva), ali imaju nešto zajedničko, a to je bogatstvo biljnih zajednica koje su u nekim perivojima već stoljećima u svome netaknutome stanju.

U radu sam se osvrnula na Vrbanićev perivoj kao najpoznatiji karlovački perivoj; perivoj koji se pojavljivao na starim fotografijama ili pak služio kao turistički motiv za prepoznatljivost grada na starim razglednicama. To je perivoj koji je 70-ih godina bio sastavni dio turističke ponude, stoga zašto u današnje vrijeme opet ne podignuti turističkom valorizacijom tog prostora svijest ne samo građana, već i turista o značenju prostora.

LITERATURA

Popis knjiga, članaka i zakona:

1. Alfier, D.: Zaštita prirode u razvijanju turizma, Nebo d. o. o; Zagreb, 2010.
2. Bilen, M; Bučar, K.: Osnove turističke geografije, Mikrorad, Zagreb, 2001.
3. Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006.
4. Bilen, M.: Turizam i okoliš, Mikrorad d. o. o; Zagreb, 2008.
5. Bralić, I.: Nacionalni parkovi Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb,
6. Čepurovski, A; Peršin, V; Župančić, A.: Karlovački parkovi, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić, Karlovac, 2008.
7. Deanović, A.: Utvrde i perivoji, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2001.
8. Jurković, S.: Park ostvarenje sna, Teorija vrtne umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.
9. Kevo, R.: Ideja, pojam i ciljevi nacionalnog parka kao najviše prostorne kategorije zaštite prirode, Život umjetnosti, br. 15-16, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.
10. Matić, S.: Park-šume grada Zagreba, Znanstvena knjiga, Akademija šumarskih znanosti, Zagreb, 2010.
11. Movčan, J.: Ocjena ukupno dozvoljenog kapaciteta i način posjećivanja u Planu, 1971; Plitvička jezera Nacionalni park (1949-1999)
12. Petrić, L.: Osnove turizma, Ekonomski fakultet Split, Split, 2006.

13. Szabo, A; Vrbetić, M.: Karlovac na razmeđu stoljeća, Karlovac, 1880.-1914.
14. Šćitaroci B. i M.: Gradski perivoji Hrvatske, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2004.
15. Vidaković, P.: Nacionalni parkovi i zaštićena područja u RH, Zagreb, 2003.
16. Šćitaroci B. i M.: Vrbanićev perivoj u Karlovcu, Šćitaroci d. o. o; Sveučilište u Zagrebu- Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2003.
17. Zakon o zaštiti prirode, čl. 6 i čl. 19.

Internet stranice:

1. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr
2. Dan u beogradu, www.danubeogradu.rs
3. Federalna www.federalna.ba
4. Hrvatska turistička zajednica, www.htz.hr
5. Park- maksimir, www.park-maksimir.hr
6. Lifestyle putovanja www.klix.ba
7. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, www.mint.hr
8. Paviljon Katzler, www.paviljon-katzler.hr
9. Srce prirode, www.srceprirode.hr
10. Stara povijest, www.starapovijest.eu
11. Turistička zajednica grada Karlovca, www.karlovac-touristinfo.hr
12. Turistička zajednica grada Opatije www.opatija-tourism.hr
13. Zelena zona, www.zelenazona.hr
14. Webbaviation www.webbaviation.de

POPIS TABLICA

Tablica br. 1: Sistematizacija parkova.....	6
Tablica br. 2: Stilovi gradnje parkova kroz povijest.....	9
Tablica br. 3: Broj posjetitelja nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj 2010. godine.....	16
Tablica br. 4: Onovni podaci za jezera veća od 1 ha (prema zborniku „Plitvička jezera“ 1958. g.).....	17
Tablica br. 5: Utvrđeni opteretni kapacitet.....	18
Tablica br. 6: Osnovno o parkovima prirode.....	22
Tablica br. 7: Vrste i karakteristike perivoja u Hrvatskoj prema namjeni.....	28
Tablica br. 8: Karlovački parkovi, perivoji, šetnice i drvoređi i njihove karakteristike.....	33
Tablica br. 9: Potencijalni učinci turizma na okoliš u zaštićenim područjima: tipovi negativnih utjecaja posjetitelja koji moraju biti pod nadzorom.....	45

POPIS GRAFIKONA

Graf br. 1: Zadovoljstvo elemntima turističke ponude grada Karlovca.....	35
Graf br. 2: Prikaz smanjenja prirodnih staništa zbog povećanja površina turističkih i rekreacijskih područja.....	44

POPIS ILUSTRACIJA

Slika br. 1: Semiramidini viseći vrtovi.....	7
Slika br. 2: Park Herrenhausen u Njemačkoj.....	10
Slika br. 3: Park Het Loo u Nizozemskoj.....	10
Slika br. 4: Nacionalni park Yellowstone u SAD-u.....	16
Slika br. 5: Park-šuma Maksimir.....	25
Slika br. 6: Razvijanje lječilišnog turizma u Opatiji (razglednica).....	30
Slika br. 7: Solarno drvo u Beogradu.....	37
Slika br. 8: Kupalište i kupališne zgrade.....	38
Slika br. 9: Hotel „Stara Korana“ u razdoblju od 1910. g. do 1960. g.....	39
Slika br. 10: Današnji Hotel „Korana Srakovčić“.....	41

